

TRABZON HİHAL-İ AHMER (KIZILAY) CEMİYETİ (1918-1950)

Ülkü KÖKSAL*

ÖZ

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin bir şubesi olarak kurulan Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti II. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren etkin faaliyeti içerisinde olmuştur. Rus işgali sırasında çalışmaları aksayan cemiyet, işgalin sona ermesiyle birlikte 1918 yılından itibaren yeniden teşkilatlanarak Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Trabzon'da en önemli yardım derneklerinden biri olarak yerini almıştır. Cemiyet, özellikle savaş ve doğal afetler gibi olağanüstü zamanlarda daha yoğun olmak üzere gerçekleştirdiği yardımlarla gerek Trabzon'da gerekse ülkenin diğer illerinde ihtiyaç sahiplerinin maddi sorunlarının çözümüne katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Trabzon Hilal-i Ahmer(Kızılay) Cemiyeti'nin merkez ve kaza şubeleri teşkilatlanma çalışmaları, gelir-giderleri, yardım faaliyetleri ve çeşitli etkinlikleri ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Trabzon, cemiyet, Hilal-i Ahmer (Kızılay), 1918-1950.

TRABZON ASSOCIATION OF HILAL-I AHMER (KIZILAY) (1918-1950)

ABSTRACT

Founded as a branch of Ottoman association of Hilal-i Ahmer, Trabzon association of Hilal-i Ahmer operated actively since II constitutional monarchy. Hampered by the Russian invasion, the association reunited in 1918 as the invasion stopped and became one of the most important charities in Trabzon. The association contributed to the solution of financial problems of the residents in Trabzon and other cities especially in emergency cases like wars and natural disasters more intensely. This study shows the Trabzon Association of Hilal-i Ahmer (Kızılay)'s reconstitution of central and distant branches, income and expenses, charity services and various activities.

Keywords: Trabzon, association, Hilal-i Ahmer (Kızılay), 1918-1950.

* Yrd. Doç. Dr., KTÜ, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, TRABZON. ukoksal@ktu.edu.tr

Giriş

Osmanlı Devleti'nde dernekleşme XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başında daha çok devletin dış ticarete açık İstanbul, İzmir, Selanik ve Beyrut gibi kentlerinde görülmüştür. Modernleşme sürecinin getirdiği dönüşümün ürünleri olan cemiyetler Tanzimat Dönemi'nden itibaren hızla artmıştır. İlim cemiyetlerinden hayır kurumlarına, gizli siyasî yapılanmalardan mesleki örgütlenmelere kadar pek çok alanda yaşanan dernek faaliyetleri XIX. yüzyılın ortalarına kadar oldukça ağır bir seyir göstermiş, 1860-1880 yılları arasında hız kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşan dernekleşme sürecinde muhtelif amaçlarla tesis edilen cemiyetlerden biri Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'dir. Cemiyetin kuruluşunda Macar asıllı Dr. Abdullah Bey'in katkıları etkilidir. 1867 yılında Paris'te toplanan ilk Kızılhaç kongresinde Osmanlı Devleti temsilcisi olarak yer alan Abdullah Bey cemiyetin kuruluşu için resmi makamlara başvurmuşsa da başlangıçta fazla bir ilgi görmemiştir. Israrlı mücadelesi Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın konuya ilgi göstermesini sağlamış ve cemiyet 11 Haziran 1868 tarihinde Tıbbiye Nazırı Marko Paşa başkanlığında *Mecruhin ve Marda-yı Askerîyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti* adıyla İstanbul'da kurulmuştur. 25 kurucu üye ile faaliyete başlayan cemiyet Sultan Abdülaziz'in de desteğini almıştır. Fakat ilerleyen yıllarda pek ilgi görmeyen cemiyet 1874 yılında dağılmıştır. 1876 yılında kuruluş çalışmaları yeniden başlatılmış ve 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adıyla resmen kurulmuştur. Cemiyetin ilk önemli etkinliği 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında yaralı askerleri tedavi etmede sağladığı destektir.¹ Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 1877-1878 yılları içerisinde Osmanlı Devleti vilayetlerinde ve ayrıca Mısır, Hindistan gibi Müslüman bölgelerde olmak üzere toplam 30 şubesi açılmıştır.² Mahallin ileri gelenleri ve özellikle valilerin başkanlığında toplanan geçici komiteler şeklinde faaliyet gösteren bu şubeler çeşitli yollarla topladıkları yardımları Hilal-i Ahmer merkezine göndermişlerdir. Bu şubelerden biri olan Trabzon Vilayeti şubesi 14 Temmuz 1877 tarihinde Matheos Vazariantz başkanlığında açılmıştır. Trabzon şubesinin başkan yardımcısı J. Honnegger, Hazineदार Arnavutoğlu Ahmet Efendi, Kâtip Carabet Muradian Efendi, üyeler Lele Cacoulidi, Hacı Agapos Hazarossian, Aristakis Mahokian, Halil Efendi, Rahmi Efendi ve Hacı İsmail Efendi'den oluşmuş, ayrıca üye olmadığı halde şube için çalışanlar arasında Fransız Konsolosu A. Querry, Madam A. Querry, De Robert, Rivert ve Rum ahali yer almıştır. Trabzon Şubesi 18 Temmuz 1877 tarihinde Karantina İdaresi vasıtasıyla 4.000 kuruş iane toplayarak İstanbul'a göndermiştir. Cemiyetin

¹ Seçil Karal Akgün-Murat Uluğtekin, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, Ankara 2000, s. 12-29.

² Hüsnü Ada, *Osmanlı Devleti'nin Hizmetinde İlk Modern Osmanlı Sivil Toplum Örgütü: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868-1911)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2011, s.61.

Trabzon vilayetindeki bir diğer şubesi 14 Kasım 1877 tarihinde, Samsun'da, İtalyan Konsolos Yardımcısı Hector De Caravel başkanlığında açılmıştır.³

Başlangıçta kısıtlanan etkinlikleri nedeniyle pek fazla varlık göstere-meyen Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, II. Meşrutiyet Döneminde, 1911 yılında yeniden yapılanarak faaliyetlerine başlamıştır.⁴ Özellikle Balkan Savaşları sırasında oldukça etkili faaliyet yürüten cemiyetin çeşitli vilayetlerde açılan şubeleri⁵ tüm imkânlarını seferber ederek gerek bölgelerindeki halka, gerekse savaşlar ve felaketler durumunda halkın yaralarını sarmada devlete yardımcı bir görev üstlenmiştir.⁶ Trabzon Vilayeti şubesi 1911 yılı Aralık ayında açılmıştır.⁷ Vilayetin çeşitli kazalarında da şubeler açılmış,⁸ ayrıca I.Dünya Savaşı yıllarında Hanımlar Şubesi oluşturulmuştur.⁹ Rus işgali sırasında faaliyetlerine ara veren Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1918 yılı ortalarında yeniden kurulmuştur.¹⁰

1. Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu, Kongreleri ve İdare Heyetleri

I.Dünya Savaşı sırasında şehrin Rus işgaline uğramasının ardından güvenli bir bölgede yaşamını devam ettirmek amacıyla vilayeti terk edip daha batıda ikamet eden Trabzonlular 1918 yılı bahar aylarından itibaren memleketlerine geri dönmeye başlamışlardı. Bu süreçte aksamış olan dernek faaliyetleri de yeniden canlanmıştı. Bölgede muhacirliğin yarattığı tahribatın kısa sürede giderilmesi için Hilal-i Ahmer gibi yardım derneklerine önemli görev düşüyordu. Nitekim bulaşıcı hastalıkların yaygınlığı, halkın yokluk içinde ve muhtaç bir durumda olması Trabzon'un ileri gelenlerini bu yardım

³ Ada, *a.g.t.*, s. Ek-13, 61-67.

⁴ Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, s. 35-40; Ada, *a.g.t.*, s. 222.

⁵ Cemiyetin yeniden yapılanmasının ardından 1911-1912 yıllarında açılan şubeleri şunlardır: Merkezler: İzmir, Bursa, Hanya, Trabzon; Şubeler: Adalar, Ayestefanos- Makriköy Kadınlar şubesi; Kadıköy, Erenköy, Göztepe, Kütahya, Gemlik, İznik, Bodrum, Maçka- Kadıköy ve Adana Kazası şubeleri. Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, s. 42.

⁶ Mesut Çapa, "Balkan Savaşı'nda Kızılay (Osmanlı Hilal-i Ahmer) Cemiyeti", *OTAM*, S:1, 1989, s. 89-115.

⁷ *Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1329-1331 Salnamesi*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1331, s. 274; Cemiyetin kuruluş çalışmalarına 1911 yılı Ekim ayında başlanmıştır. Trabzon Valisi Süleyman Nazif Bey tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen bir yazı ile Trabzon'da kurulacak Hilal-i Ahmer Merkezi için bir nüsha nizamname gönderildiği bildirilerek mülhakat ve diğer makamlara dağıtılmak üzere ayrıca 200 nüsha daha gönderilmesi talep edilmiştir. *Kızılay Arşivi (KA)*, Kutu: 36, Belge: 27, 4 Teşrin-i Evvel 1327 (17 Ekim 1911); *KA*, Kutu: 36, Belge: 21, 18 Teşrin-i Evvel 1327 (31 Ekim 1911).

⁸ *KA*, Kutu: 34, Belge: 6, 1 Mart 1328 (14 Mart 1912).

⁹ *1335 (1919) Senesinde Müneakid Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisi Heyet-i Muhteremesine Takdim Edilen 1330-1334 Senelerine Aid Merkez-i Umumi Raporu*, İstanbul 1335, s. 61.

¹⁰ *KA*, Kutu: 161, Belge: 114, 7 Ağustos 1334; *KA*, Kutu: 161, Belge: 113, 1 Teşrinievvel 1334.

derneğini bir an önce faaliyete geçirmeye sevk eden en önemli etken olmuştur. Trabzon'un yardımseverleri 3 Eylül 1918 tarihinde Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 12 kişilik merkez heyetini belirlemiştir.¹¹ Merkez heyetinin yaptığı bir toplantı ile ilk idare heyeti oluşturulmuştur. Heyette başkan Nemlizade Hacı Osman Efendi, ikinci başkan Belediye Reisi Hacı Ahmed Efendi, veznedar Hacı Panayot Panço Efendi, veznedar muavini Eyüpzade Abdülkerim Efendi ve kâtip Hacı Müftüzade Mehmet Temel Efendi yer almıştır.¹² 1919 yılı başında Hacı Osman Efendi'nin ölümü üzerine boşalan idare heyeti üyeliğine Çulhazade Hacı Kadri Efendi seçilmiştir.¹³ Bunun dışında pek bir değişikliğe uğramayan idare heyeti 1920 yılı sonuna kadar görevine devam etmiştir. 26 Aralık 1920 tarihinde Nemlizade Sabri Bey başkanlığında oluşturulan merkez heyetinde Doktor Tevfik, Hacı Müftüzade Temel Nücumi, Acente Sahibi Emin ve Hacı Panayot Efendi yer almıştır. Bu heyet 24 Mart 1922 tarihine kadar görev yapmıştır.¹⁴

Cemiyet ile ilgili edindiğimiz bilgiler ışığında Milli Mücadele Dönemi de dâhil olmak üzere hemen her yıl olağan kongrelerini topladığı anlaşılmaktadır. Bu kongreler katılımın yeterli olmaması nedeniyle bazen belirlenen tarihte toplanamamış, birkaç günlük gecikmelerle de olsa mutlaka gerçekleştirilmiştir. 24 Mart 1922 tarihinde Sıhhiye Dairesinde gerçekleşen kongrede Maçka şubesinde Hamdi Bey, Sürmene şubesinde Süleyman Sudi Bey, Of şubesinde Ziya Bey ve Vakfikebir şubesinde Ali Bey'in temsilci olarak yer almış¹⁵ toplantıda Başkumandanlığa, Müdafaa-i Milliye Vekâletine, Doğu ve Batı Cepheleri Kumandanlığı ile Hilal-i Ahmer Ankara Heyeti Murahhaslığına birer telgraf gönderilmiştir.¹⁶ Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa

¹¹ KA, Kutu: 160, Belge: 128.

¹² Merkez Heyeti, Nemlizade Hacı Osman Efendi, Belediye Reisi Hacı Ahmet Efendi, Müftüzade Mehmed Temel Efendi, Eyüpzade Abdülkerim Efendi, Hacı Panayot Panço Efendi, Hacı Alihafizzade Mehmed Salih Efendi, Zehirzade Zühdü Efendi, Hacı Kadıazade Arif Efendi, Hatıpzade Mustafa Efendi, İnebeyoğlu Yordanaki Efendi, Osmanbabazade Osman Efendi ve Siporepulo Yanko Efendi'den oluşturulmuştur. KA, Kutu: 160, Belge: 62, 7 Eylül 1334.

¹³ KA, Kutu: 160, Belge: 75, 21 Kânûnîsânî 1335.

¹⁴ KA, Kutu: 160, Belge: 84.8, 2 Kânûnîsânî 1337; *Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi Tarafından 1339 senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen Rapor (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, İstanbul 1339, s. 185.

¹⁵ KA, Kutu: 160, Belge: 102.1: *İstikbal*, S: 564, 21 Mart 1338 (1922).

¹⁶ “*İnikad iden Trabzon Vilayeti Hilal-i Ahmer senelik kongresi zafer nihayetinin husuliyile Misak-ı Milli'nin tahkiki anına kadar kanunı isar etmeye ahd eden ordumuzun yakında tak-ı zaferler dikmesini cenab-ı hakdan niyaz ederken cephe gerilerinde vilayetin uhdesinde tertip eden vezâif-i vataniyeyi ifaya bütün varlığıyla çalışmağı yeniden ahd ve iman eylediğini ve bunu kudsi bir vazife talik eylediğini zat-ı devletlerine arza bizi tevkil eylediği muarızdır. Kongre Reisi Sabri, Maçka kazası Hilal-i Ahmer Murahhası Hamdi, Sürmene Murahhası Süleyman Sudi, Vakfikebir Murahhası Ali, Of Murahhası Ziya*”, *İstikbal*, S: 573, 31 Mart 1338 (1922).

da kongre başkanlığına bir telgraf çekmiştir.¹⁷ Kongrenin ardından 26 Mart Pazar günü yapılan görev paylaşımına göre başkanlığa Nemlizade Sabri Bey, ikinci başkanlığa Yusuf Ziya Bey,¹⁸ kâtipliğe tüccardan Müftüzade Temel Nücumi Bey, veznedarlığa Çolakzade Abdülhalim Bey, veznedar muaviniğine Maarif Müfettişi Mahmud Muammer Bey, azalıklara Sıhhiye Müdürü Hüsnü Bey, İstikbal gazetesi başmuharriri Faik Ahmed Bey, Ticaret Odası Reisi Hacı Hami Efendi, Eczacı Hacı Zühdü Bey, İkbal gazetesi sahibi Osman Nuri Efendi, Eczacı Mehmed Bey, Pertevpaşazade Münir Bey ve Operatör Nihad Sezai Bey seçilmiştir.¹⁹ Bu heyet 6 Ocak 1924 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.²⁰

Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 6 Ocak 1924 Cuma günü²¹ Ticaret Kulübü'nde yapılan kongresinde ilçe temsilcileri de yer almıştır. Toplantıda mesai raporu okunduktan sonra merkez heyeti belirlenmiştir. Kongrede ayrıca İstanbul Eminönü'nde toplanacak umumi kongreye Trabzon adına katılmak üzere Doktor Kerim Sebati Bey murahhas ve mümessil olarak belirlenmiştir.²² İlerleyen günlerde toplanan merkez heyeti aralarında görev dağılımı yaparak idare heyetini oluşturmuştur. Buna göre; başkanlığa Nemlizade Sabri Bey, ikinci başkanlığa Meclis-i Umumi azasından Ziya Bey, veznedarlığa Hatıpzade Emin Efendi, veznedar muaviniğine Subaşızade İhsan Efendi ve kâtipliğe Doktor Arnavudzade Hayri Bey getirilmiştir.²³

Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisinin 1926 yılı toplantısına sunulan rapora göre 1925 yılında Trabzon merkez heyeti Ragıp Bey, Muallim Kamer

¹⁷ “Trabzon’da Hilal-i Ahmer Kongresi Riyasetine; Vücudıyla memleketin cidden iftihar ettiği bu büyük insanî müessesemizin Trabzon’da toplanan kongresi reis ve azasına en har selamlarımı iblağa fırsat bulmağla derin bir memnuniyet hissederim Misak-ı Milli’nin tahkiki için cephelerde hudud boyunda her meşakkati iktiham eden her fedakârlığa göğüs geren Türk ordusunun tahsisen Şark Cephesinin Hilal-i Ahmer’e olan minnetdarlığını bu vesile ile arz ederken sayının meşkür olmasını ve kongresinin muvaffakiyetle neticelenmesini canı gönülden temenni eylerim. 26, Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir.”, *İstikbal*, S: 573, 31 Mart 1338 (1922).

¹⁸ *KA*, Kutu: 160, Belge: 108, 10 Haziran 1338.

¹⁹ *İstikbal*, S: 564, 21 Mart 1338 (1922); *KA*, Kutu: 160, Belge: 102.1, 4 Mayıs 1338.

²⁰ *KA*, Kutu: 160, Belge: 313.2, 14 Kânûnsânî 1340.

²¹ *KA*, Kutu: 160, Belge: 313.2, 14 Kânûnsânî 1340; *İstikbal*, S: 1098, 6 Kânûnsânî 1340 (1924).

²² İstanbul’da yapılan genel kongreye 33 merkezden 58 murahhas katılmıştır. *Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 29, 15 Kânûnsânî 1924. *KA*, Kutu: 160, Belge: 312, 8 Teşrîmsani 1340; *İstikbal*, S: 1100, 9 Kânûnsânî 1340 (1924); Genel merkez kongresi için belirlenen Kerim Sebati Bey’in bu görevi kabul etmemesi durumunda yedek murahhas olarak Müftüzade Sadi ve Hacı Yakupzade Saffet Bey belirlenmiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 313, 14 Kânûnsânî 1340. Cemiyetin 1925 yılı genel merkez kongresine ise Trabzon murahhası olarak Nemlizade Cemal ve Doktor Kerim Sebati Bey seçilmiştir. *Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 47, 15 Temmuz 1925.

²³ *KA*, Kutu: 160, Belge: 313, 14 Kânûnsânî 1340; *İstikbal*, S: 1102, 13 Kânûnsânî 1340 (1924).

Ragıp Hanım, Doktor Abdülvahab Bey, Doktor Edib Bey, Rüşdü Bey, Feyzi Kaptan, Muallim Faik, Dedezade Kamil, İzzetade Hasib ve Müftüzade Süleyman Bey'den oluşmuştur.²⁴ Cemiyetin faaliyetlerinin oldukça sönük olduğu 1925 yılında 6 Kasım günü Trabzon Türk Ocağı'nda valinin başkanlığında toplanan diğer kurum ve cemiyetlerin heyetleri Hilal-i Ahmer'in yeniden canlandırılmasına yönelik görüşlerini ifade etmişlerdir.²⁵ 18 Kasım 1925 tarihinde Türk Ocağında toplanan Hilal-i Ahmer Cemiyeti merkez heyeti üyelerinin yaptığı seçimle idare heyeti başkanlığına Doktor Mehmet İbrahim Bey,²⁶ ikinci başkanlığa Kasımzade Temel Bey, kâtipliğe Yazıcızade Şevket Bey, veznedarlığa Mollazade Kemal Bey ve üyeliğe Pulathanelizade Celal Bey getirilmiştir.²⁷ 1926 yılında görev yapan idare heyeti üyeleri başkan Doktor Mehmed İbrahim Bey, ikinci başkan Darünnisa Halit Hanım, muhasib Pulathanelizade Celal Bey, kâtip Seyityazıcızade Şevket Bey, veznedar Mollazade Kemal Bey, azalar Doktor Abdülvehab Bey, Doktor Abdullah Edip Bey, Tevfik Bey, Muallim Nedime Hanım, Hacı İzzetadeHasib Bey, Dedezade Kamil Bey, Müftüzade Süleyman Mahir Bey, Muallim Faik Bey ve Kaptan Feyzi Bey'dir.²⁸ Bu dönemde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin teftiş bölgelerine göre 4. Mıntıka merkezi olarak belirlenen Trabzon merkezi ve 28 şubenin hesapları 1926 yılı sonbaharından itibaren yapılan teftişlerde incelenmiştir.²⁹ 1927 yılında 6. Teftiş mıntıkasında yer alan Trabzon'un 2 merkez ve 6 kaza şubesi teftiş edilmiştir.³⁰ Cemiyetin 1928 yılı kongresi 28 Şubat günü Cumhuriyet Halk Fırkası Salonunda yapılmıştır.³¹

²⁴ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1926 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1925 (1341) Senesine Ait Rapor*, İstanbul 1926, s. 111.

²⁵ *Yeni Yol*, S: 275-375, 13 Teşrinisani 1341 (1925).

²⁶ Mehmet İbrahim Bey (Okman) (1883-1962) Buhara'dan gelip Trabzon'a yerleşen bir aileye mensuptur. İlk, orta ve lise öğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra İstanbul'da tıp eğitimi almıştır. Rus işgali sonrasında şehirde hükümet tabipliği görevini yürüten M. İbrahim Bey muhacirliğin ardından açlık, hastalık ve yokluk ile mücadele eden bölge insanının sağlığına kavuşması için önemli hizmetlerde bulunmuştur. Sonraki yıllarda da fedakârca çalışıp hizmetlerini sürdüren Doktor Mehmet İbrahim Bey Türk Ocağında halkı ücretsiz muayene ettiği gibi zaman zaman Ocak ve Muallimler Birliği Heyetleri ile birlikte köylerdeki hastaları tedavi edip bedava ilaç verilmesini sağlamıştır. M. Reşit Tarakçıoğlu, "Doktor Mehmet İbrahim Bey'in Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle", *İleri*, 2 Aralık 1966; Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, *Trabzon'un Yakın Tarihi*, Karadeniz Üniversitesi Yay., Trabzon 1986, s.28.

²⁷ *Yeni Yol*, S: 281-381, 21 Teşrinisani 1341(1925).

²⁸ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1927 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1926 Senesine Ait Rapor*, s. 107-108.

²⁹ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1927 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1926 Senesine Ait Rapor*, İstanbul 1927, s. 63-69, Teftiş, Hilal-i Ahmer Müfettişi Mustafa Bey tarafından yapılmıştır. KA, Kutu: 210, Belge: 262.

³⁰ Genel Merkezin 1927 yılı kongresinde teftiş uygulamasında değişiklik yapılmış, 4 olan teftiş bölgesi 6'ya çıkarılmıştır. Yeni düzenlemeye göre Trabzon merkez ve şubeleri 6. mıntıkada yer almıştır. *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1928 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1927 Senesi İcraatına Ait Rapor*, İstanbul 1928, s. 14-

Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 1929 yılında 236 üyesi bulunmaktaydı. Aynı yıl idare heyetinde başkan M. İbrahim Bey, ikinci başkan Celal Bey, veznedar Selahattin Bey ve katip Ragıp Bey yer almıştır. 1930 yılında M. İbrahim Bey'in başkanlığında ikinci başkan Edip Bey, veznedar Haydar Bey, muhasip Selman Bey ve katip İhsan Bey'den oluşan idare heyeti görev yapmıştır. 1932 yılında ise Doktor Edip Bey başkanlığında oluşturulan idare heyetinde muhasiplik görevini Kemal Bey yürütmüştür.³²

Cemiyetin faaliyetlerinin daha etkili olabilmesi için 1932 yılında çeşitli çözüm önerileri ortaya atılmıştır. Bu önerilerden biri kadınlar şubesinin oluşturulması gerektiği yönündedir. Fakat ana nizamname gereği bu şube oluşturulamamıştır.³³ Aynı yıl 15 Şubat'ta CHF salonunda yapılan kongrede olağan gündem maddeleri görüşülmüştür.³⁴ Belirlenen tarihte yapılamayan 1935 yılı kongresi 20 Şubat Çarşamba gününe ertelenmiştir.³⁵ 15 Haziran 1936 tarihinde gerçekleşen kongre sonrasında yapılan görev dağılımı ile idare heyeti başkanlığına Avukat Cemal Karahan, ikinci başkanlığa Emine Evren, muhasipliğe Sadi Bey, veznedarlığa Derviş Bey ve kâtipliğe Öğretmen Hasan Fahri Özkaynak getirilmiştir.³⁶ Aynı yıl Eylül ayı sonunda Kızılay idare heyeti üyelerinin çoğu istifa etmiştir. Bunun üzerine merkez heyeti olağanüstü olarak toplanmış ve idare heyetini yeniden belirlemiştir. Yeni idare heyeti başkanlığına Dr. Mehmet İbrahim Okman seçilmiştir.³⁷

Cemiyetin 1937 yılı kongresi çeşitli ertelemelerin ardından 9 Mart günü toplanabilmiştir.³⁸ Bu dönemde yaklaşık 200 üyesi bulunmasına rağmen kongreye çoğu öğretmen ve birkaç memurdan oluşan yaklaşık 35 kişi katılmıştır.³⁹ 10 Mart 1937 akşamı toplanan merkez heyeti yeni idare heyetini belirleyerek başkanlığa Doktor Mehmet İbrahim Okman, ikinci başkanlığa Emine Kadri Evren, kâtipliğe Bedri Atamer'i seçmiştir.⁴⁰

Kurumun 1938 yılı kongresinin 21 Şubat Salı günü Kızılay binasında yapılması kararlaştırılmıştır.⁴¹ Şubat ayı sonunda yapılan 1939 yılı kongresi ise

16, 26; Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.* s. 279. Cemiyet, 1927 yılında Mustafa Bey, 1928, 1929, 1931 ve 1932 yıllarında ise Mazlum Bey tarafından teftiş edilmiştir. *KA*, Kutu: 1236, Belge: 118.

³¹ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 79, 15 Mart 1928, s. 338.

³² *KA*, Kutu: 1236, Belge: 118.

³³ Selahattin Fatin, "Hilal-i Ahmer'den Cevap, *Yeniyol* Gazetesine- Şehirde", *Yeniyol*, S: 1650, 20 Kânûnîsânî 1932; *Yeniyol*, S: 1668, 7 Nisan 1932; Hilal-i Ahmer Genel Meclisi 1925 yılında nizamnamesinde yaptığı değişiklikle cemiyetin bütüncül bir yapıya kavuşturulması amacıyla Hanımlar Merkezini kaldırmıştır. Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 276.

³⁴ *Yeniyol*, S: 1653, 7 Şubat 1932; *Reklam*, S: 101, 25 Şubat 1932; *Reklam*, S: 102, 29 Şubat 1932.

³⁵ *Yeniyol*, S: 2006, 7 Şubat 1935; *Yeniyol*, S: 2010, 18 Şubat 1935.

³⁶ *Yeniyol*, S: 2150, 20 Haziran 1936.

³⁷ *Halk*, S: 571, 2 İlk Teşrin 1936; *Yeniyol*, S: 2207, 30 Eylül 1936.

³⁸ *Yeniyol*, S: 2323, 9 Mart 1937.

³⁹ *Yeniyol*, S: 2324, 10 Mart 1937.

⁴⁰ *Halk*, S: 613, 12 Mart 1937; *Yeniyol*, S: 2325, 11 Mart 1937.

⁴¹ *Yeniyol*, S: 2465, 19 Şubat 1938.

valinin açılış konuşması ile başlamıştır.⁴² 8 Mart 1939 Çarşamba günü yeni idare heyetini belirlemek amacıyla toplanan Kızılay merkez heyeti başkanlığa Dr. İbrahim Okman, ikinci başkanlığa Emine Kadri Evren, kâtipliğe Bedri Atamer, muhasipliğe Muharrem Akdoğan ve veznedarlığa Hasan Fahri Özkaynak'ı seçmiştir.⁴³ İdare heyeti daha sonra yaptığı bir toplantıda yıl içinde Ankara'da yapılacak genel kongreye katılmak üzere önce Mahmut Muammer Yarımbıyık'ı görevlendirme kararı almış, sonrasında bu görev Dr. İbrahim Okman'a verilmiştir.⁴⁴

Kızılay Cemiyeti Trabzon şubesinin 1940 yılı kongresi belirlenen gündem maddeleri⁴⁵ ile 4 Mart Pazartesi günü Halkevi salonunda yapılmıştır. Kongrede Erzincan depremi felaketzedelerine yardım konusunda yardım ve destekte bulunan idareci ve üyelerin takdir ve taltif edilmesi, ayrıca devlet büyüklerine tazim telgrafları⁴⁶ çekilmesi teklifleri karar altına alınmıştır. Ayrıca Ankara'da toplanacak genel merkez kongresine Trabzon Murahhası olarak Hasan Saka'nın katılması kararlaştırılmıştır.⁴⁷ İdare heyeti seçimi için 9 Mart 1940 tarihinde Kızılay binasında toplanan merkez heyeti Doktor Mehmet İbrahim Okman'ı yeniden başkanlığa seçmiştir. Toplantıda ikinci başkanlığa Emine Kadri Evren, muhasipliğe Cevdet Akçay, kâtipliğe Kemal Kefeli ve veznedarlığa Osman Melek getirilmiştir.⁴⁸ 1941 yılı kongresi 28 Şubat Cuma günü Halkevi salonunda yapılmıştır.⁴⁹ Aynı yıl idare heyeti Dr. İbrahim Okman, Cevdet Akçay, Osman Melek ve Kemal Kefeli'den oluşturulmuştur.⁵⁰ 27 Şubat 1942 Cuma günü Halkevi salonunda toplanan⁵¹ kongreden sonra 3 Mart'ta bir araya gelen Kızılay merkez heyetinin yaptığı seçime göre başkanlığa İbrahim Okman, ikinci başkanlığa Bayan Yaşar Atakol, kâtipliğe Şevket Çulha, muhasipliğe Mahmut Sunar ve veznedarlığa Osman Melek getirilmiştir.⁵² Cemiyetin 27 Şubat 1943 Cuma günü Halkevi salonunda yapılan kongresi Başkan İbrahim Okman'ın açılış konuşması ile başlamıştır.

⁴² *Yeniyol*, S: 2565, 1 Mart 1939.

⁴³ *Yeniyol*, S: 2568, 11 Mart 1939.

⁴⁴ *Yeniyol*, S: 2575, 5 Nisan 1939.

⁴⁵ *Halk*, S: 841, 1 Mart 1940. Yıllık kongreye arz edilecek mesai raporu, bütçe ve gündem maddeleri Kızılay Cemiyeti idare heyetinin Şubat ayı sonunda yaptığı toplantıda belirlenmiştir. *Yeniyol*, S: 2669, 28 Şubat 1940.

⁴⁶ Kongre Reisi Vali Osman Sabri Adal tarafından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Refik Saydam, TBMM Başkanı M. A. Renda ve Kızılay Genel Merkezi Başkanı Dr. Kural'a birer telgraf gönderilmiştir. *Yeniyol*, S: 2672, 9 Mart 1940.

⁴⁷ *Halk*, S: 842, 7 Mart 1940; *Yeniyol*, S: 2671, 6 Mart 1940.

⁴⁸ *Halk*, S: 843, 13 Mart 1940; Toplantı sonrasında Doktor İbrahim Okman Merkez heyeti üyelerine Şehir Kulübü'nde yemek vermiştir. *Yeniyol*, S: 2673, 13 Mart 1940.

⁴⁹ *Yeniyol*, S: 2771, 1 Mart 1941.

⁵⁰ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 490.01/277.1109.2.

⁵¹ *Yeniyol*, S: 2868, 28 Şubat 1942.

⁵² *Yeniyol*, S: 2869, 4 Mart 1942.

Kongrede gündem maddeleri görüşülerek kabul edilmiş, devlet büyüklerine tazim telgrafları çekilmesine karar verilmiştir.⁵³

1944 yılı başında 1266 üyesi bulunan cemiyetin İdare Heyeti başkanı Dr. Mehmet İbrahim Okman, üyeler Şükrü Göksu, Osman Melek ve Adil Sağlam'dır.⁵⁴ 25 Şubat 1944 tarihinde Halkevi salonunda yapılan kongrede olağan gündem maddelerinin yanı sıra Bolu Gerede'de meydana gelen deprem felaketzedelerine yardım amacıyla bir heyet oluşturulması kararı alınmıştır.⁵⁵ Aynı yıl genel merkezden gelen bir emir üzerine her yıl Şubat ayı içinde gerçekleştirilen olağan kongrelerin Kasım ayında yapılması kararlaştırılmıştır.⁵⁶ Bu amaçla 24 Kasım 1944 Cuma günü Halkevi salonunda yapılan toplantının ardından⁵⁷ merkez heyetinin kendi aralarında yaptıkları oylama neticesinde başkanlığa 22 yıldır bu görevi yerine getiren Dr. İbrahim Okman, ikinci başkanlığa Haydar Üçüncüoğlu, umumi kâtipliğe Naci Başman, muhasipliğe Macit Okman ve veznedarlığa Osman Melek seçilmiştir.⁵⁸ Kızılay'ın 1945 yılı kongresi 10 Aralık günü Halkevi binasında toplanmıştır.⁵⁹ 17 Aralık tarihinde de merkez heyeti üyelerinin yaptığı seçimle yeni idare heyeti belirlenmiştir.⁶⁰

Trabzon CHP il teşkilatının 1 Haziran 1946-30 Aralık 1946 tarihleri arasındaki ikinci 6 aylık çalışma raporuna göre Kızılay idare heyetinde Dr. İbrahim Okman, İbrahim Ethem Pirinçcioğlu, Osman Melek, Cevdet Akçay, Yakup Başaran, Ruşen Memişyazıcı ve Naci Başman yer almaktadır.⁶¹ Cemiyetin 17 Aralık 1946 tarihinde halkevi salonunda 200'den fazla üyenin katılımı ile gerçekleşen kongresinin⁶² ardından idare heyeti yenilenmiştir.⁶³ 4 Aralık 1947 tarihinde yapılan kongrede 1948 yılı bütçesi onaylanmıştır.⁶⁴ Kızılay'ın 28 Nisan 1948 tarihli kongresinin ardından yapılan toplantıda idare

⁵³ *Yeniyol*, S: 2970, 13 Mart 1943.

⁵⁴ *BCA*, 490.01/595.57.8.

⁵⁵ *Halk*, S: 1087, 25 Şubat 1944.

⁵⁶ *Halk*, S: 1160, 7 İkinciteşrin 1944; *Halk*, S: 1165, 24 İkinciteşrin 1944; *Halk*, S: 1087, 25 Şubat 1944.

⁵⁷ İdare Heyeti üyesi Veznedar Osman Melek bir madalya ile ödüllendirilmiştir. Madalya, genel merkezce 1945 yılı Mayıs ayında Trabzon'a gönderilmiş, Vali Salim Özdemir Günday tarafından bir törenle kendisine verilmiştir. *Halk*, S: 1212, 15 Mayıs 1945; *Halk*, S: 1216, 29 Mayıs 1945. Cemiyetin yurtdışındaki örneklerden esinlenerek başlattığı madalya ile ödüllendirme geleneği tanıtıcı ve özendirici olması amacıyla da uygulanmıştır. Uygulama, cemiyet nizamnamesinin 41. maddesinin E Fıkrasında *Kızılay Madalya Talimatnamesi* adı altında yer almıştır. Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s.303- 311.

⁵⁸ *Halk*, S: 1166, 1 İlk Kânûn 1944.

⁵⁹ *Halk*, S: 1268, 14 Aralık 1945.

⁶⁰ *Yeniyol*, S: 3241, 19 Aralık 1945.

⁶¹ *BCA*, 490.01/715.444.1.

⁶² *Halk*, S: 1461, 18 Aralık 1946.

⁶³ *Halk*, S: 1472, 31 Aralık 1946.

⁶⁴ *Yeniyol*, S: 3434, 6 Aralık 1947.

heyeti; Başkan İbrahim Okman, Başkan Vekili Ethem Pirinçioğlu, Kâtip Yakup Başaran, Sayman Şevket Çulha ve Veznedar Osman Melek'ten oluşturulmuştur.⁶⁵ Halkevinde toplanması kararlaştırılan 1949 yılı kongresi⁶⁶ 27 Nisan günü oldukça kalabalık üye katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu kongre CHP-DP rekabetine tanık olmuştur. Kongrede yaşanan tartışmaların ardından yeni bir toplantı yapılması gündeme gelmiştir.⁶⁷ Genel Merkezden izin verilmesi üzerine 30 Mayıs Pazartesi günü yapılan toplantıda Merkez Heyeti belirlenmiş, Ankara'daki kongreye gidecek murahhas olarak Milletvekili Faik Ahmet Barutçu ve Ali Rıza Işıl oybirliği ile delege olarak seçilmiştir.⁶⁸

2. Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Gelir ve Giderleri

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Trabzon Şubesi oldukça zor geçen işgal ve muhacirlik yıllarının ardından yeniden kurulmuş, yokluk içindeki Trabzon insanına hizmet etmek ve genel merkeze destek sağlamak amacıyla sınırlı imkânları ile faaliyete başlamıştır. Cemiyet, kuruluşundan itibaren çeşitli yollarla gelir elde etmeye çalışmıştır. Bu gelirler üye aidatları, yardım-severlerin yaptığı bağışlar, rozet ve pul satışları, düzenlenen balo, müsamere, piyango gibi etkinliklerden elde edilen hasılatlar ile sağlanmıştır. Gelirlerin bir kısmı genel merkeze gönderilmiş, diğer kısmı ise Trabzon'daki muhtaçlara, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde göç ve doğal afetler dolayısıyla ihtiyaç duyan insanlara ve genel masraflara harcanmıştır.

Trabzon Hilal-i Ahmer Merkezinin 3 Eylül 1918 tarihinden 1922 yılı sonuna kadar geçen dönemdeki geliri 990.304⁶⁹ kuruş olarak gerçekleşmiştir. Bu gelirin 524.410 kuruşu Ankara Murahhaslığına gönderilmiş, 68.426 kuruşu

⁶⁵ Yeni Yol, S: 3524, 5 Mayıs 1948.

⁶⁶ *Halk*, S: 2257, 22 Nisan 1949; *Trabzon*, S: 799, 23 Nisan 1949; *Yeni Yol*, S: 3859, 22 Nisan 1949.

⁶⁷ *Halk*, S: 2262, 28 Nisan 1949; *Halk*, S: 2263, 29 Nisan 1949; *Yeni Yol*, S: 3865, 29 Nisan 1949.

⁶⁸ *Halk*, S: 2290, 31 Mayıs 1949.

⁶⁹ Bu miktarın 327.712,50 kuruşu Eylül 1918- Haziran 1920 tarihleri arasında elde edilen gelirler toplamıdır. Yaklaşık 1,5 yıllık bu gelirin 50.000 kuruşu genel merkezden gönderilmiş, 52.550 kuruşu mülga Hanımlar Hastanesi eşya hasılatı tutarı ve 225.162,5 kuruş da ianat olarak temin edilmiştir. Söz konusu dönem içerisinde 290.976 kuruş gider gerçekleşmiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 128. Mart 1921'de göreve başlayan idare heyeti üzere toplam 125.736,625 kuruş gelir elde etmiştir. Bu miktardan 106.210 kuruşu heyet-i murahhasaya gönderilmiş, 13.245 kuruş masraflara, 1.377,50 kuruş kırtasiye ihtiyacına, 1.975 kuruş ise çeşitli harcamalara ödenmiştir. Böylece toplam 122.707,50 kuruş gider oluşmuş, kalan 3.029 kuruş 12,5 santim sonraki idare heyetine devredilmiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 123, 4 Teşrinisani 1338. 1922 yılında ise 9.300 kuruş aidat, 444.234,25 kuruş ianat ve 131.131,25 kuruş çeşitli gelir olmak üzere toplam 587.694,65 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu gelirin 419.200 kuruşu Heyet-i Murahhasa'ya gönderilmiş, 663.409,50 kuruş sivil üseranın sevk ve iaşelerine, 60.455 kuruş çeşitli masraflara, 960 kuruş kırtasiye masrafına olmak üzere toplam 544.024,50 kuruş gider oluşmuştur. Böylece 1923 yılı idare heyetine 43.670,125 kuruş devredilmiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 128.

idari masraflara, 290.388 kuruşu Trabzon Darüleytamına⁷⁰ ve 63.490 kuruş Türk esirlerine yardım için harcanmıştır. Cemiyetin malî durumu Ankara Murahhaslığı tarafından Trabzon'un ekonomik potansiyeline uygun bulunmama ile birlikte bölgenin işgale uğraması ve muhacirlik nedeniyle halkın maddî ve manevî olarak oldukça zarar görmesi gibi etkenler göz önüne alındığında takdire şayan görülmüştür.⁷¹

Millî Mücadele yıllarında toplanan bu gelirler her kesimden sağlanan katkılarla elde edilmiştir. Trabzon'un çeşitli kazalarında da Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne önemli ölçüde bağış yapılmıştır.⁷² Cephelerde savaşların sürdüğü yıllarda elinden gelen fedakârlığı gösteren Trabzon insanının desteğiyle cemiyetin elde ettiği çeşitli miktarlardaki gelirler Ankara Murahhaslığına gönderilmiştir.⁷³ Yardımlarda özellikle esnaf ve tüccarların desteği etkili olmuştur. Ferah Lokantası Ramazan Bayramının ilk günü olan 8 Haziran 1921 tarihindeki hasılatının % 30'unu Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışlayacağını ilan ederek halkın bu hayırlı teşebbüse katılmasını istemiştir.⁷⁴ Ekim ayında Darüleytam ve Hilal-i Ahmer yararına bir müsamereler düzenlenmiştir. Müsamerede bir halının müzayedesi yapılarak 280 lira gelir elde edilmiştir.⁷⁵ Topladıkları 565 kuruş 5 parayı Hilal-i Ahmer'e yardım olarak bağışlayan Trabzon Mekteb-i Sultani Devre-i İbtidaiye 5. Sınıf öğrencilerine kurum adına Başkan Sabri Bey tarafından teşekkür edilmiştir.⁷⁶ 1922 yılının Ramazan bayramında öğrencilerin 20 mühürlü kutu ile dolaşarak dağıttığı rozetlerden 29.895,5 kuruş gelir elde edilmiştir.⁷⁷ Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Trabzon Merkez Heyeti bu yardıma katılanlara teşekkür etmiştir.⁷⁸

Cemiyetin birçok konuda üstlendiği sorumluluk gelir kaynaklarının artırılmasını zorunlu kılmıştır. Millî Mücadele yıllarında Trabzon Darüleyta-

⁷⁰ Trabzon Darüleytamında kız erkek 200'den fazla çocuk bulunmaktaydı. *KA*, Kutu: 995, Belge: 177.

⁷¹ *Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumi Tarafından 1339 senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen Rapor(1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, s. 185.

⁷² Atina ve Maçka kazası yardımseverleri de İstiklal Savaşı'nda yaralanmış olanlar için Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne yardımda bulunmuştur. *İstikbal*, S: 329, 16 Haziran 1337 (1921); *İstikbal*, S: 358, 20 Temmuz 1337 (1921).

⁷³ *KA*, Kutu: 160, Belge: 184/4; *KA*, Kutu: 160, Belge: 78, 14 Mart 1336; *Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Ankara Heyet-i Murahhasası Türkiye Büyük Millet Meclisinin Teşekkülünden Sakarya Zaferine Kadar İcraat Raporu*, 23 Nisan 1336- 23 Eylül 1337, İstanbul 1338, s. 66, s. 70.

⁷⁴ *İstikbal*, S: 323, 7 Haziran 1337 (1921).

⁷⁵ Sabahattin Özel, *Millî Mücadelede Trabzon*, Ankara 1991, s. 147.

⁷⁶ *İstikbal*, S: 551, 6 Mart 1338 (1922).

⁷⁷ *KA*, Kutu: 160, Belge: 105.

⁷⁸ *KA*, Kutu:160, Belge: 105; *İstikbal*, S: 628, 7 Haziran 1338 (1922); *KA*, Kutu: 160, Belge: 116, 26 Eylül 1338.

mının ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir müsamere yapılması için hazırlıklar⁷⁹ yapancemiyetin1922 yılının Haziran ayında Kırım mültecileri menfaatine düzenlediği müsamereden 52.700 kuruş gelir elde edilmiştir.⁸⁰ Aynı yıl Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Bey ve Hilal-i Ahmer Murahhası Abdülmuttalip Bey gerçekleştirdikleri Rusya seyahati sonrasında Trabzon'a gelmişlerdir. İdare heyeti cemiyet menfaatine bir konser düzenlemeyi düşünmüş ve konu ile ilgili Hamdullah Suphi Bey'e müracaat etmiştir. Bu amaçla 8 Haziran 1922 tarihinde Hamdullah Suphi Bey, Hilal-i Ahmer Murahhası Abdülmuttalip Bey, Belediye Heyeti, Ticaret Odası, Hilal-i Ahmer ve idare meclisinden birkaç kişinin katıldığı toplantıda konserin gereken yardımı sağlayamayacağı görüşünde birleşilerek faaliyet genişletilmiştir. Toplantıda tüccar Hacı Ali Hafizzade Mehmed Salih Bey'in şehrin ileri gelenleri ve tüccarlarından destek istenmesi yönündeki teklifi kabul edilerek 100 kişiye yazı gönderilmesine ve konu için yeniden toplantı yapılmasına karar verilmiştir.⁸¹

Cemiyetin gelir elde etme yöntemleri çoğu zaman halkın milli duygu ve düşüncelerini okşayıcı unsurları da barındırmış, böylece desteğin artması hedeflenmiştir. Nitekim cemiyet bu dönemde çeşitli kartpostallar bastırarak gelir elde etme yolunu seçmiştir. Bu kartpostalların üzerinde İzmir ve Bursa'nın düşman işgalinden kurtuluşunun ardından Trabzon'da yapılan şenliklerde çekilen fotoğraflar yer almıştır. Şehrin çeşitli bölgelerinde çekilmiş 18 farklı fotoğraf, İstanbul'daki merkeze gönderilerek her birinden 1000'er adet tabettirilmesi rica edilmiştir.⁸² Resimlerin üzerine Hilal-i Ahmer amblemi yapııştırıldıktan sonra altlarına *Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Trabzon Heyeti-i Merkeziyesi Zafer Şenlikleri Hatırası* ibaresinin yazılması istenmiştir.⁸³

Büyük Taarruz'un ardından Hilal-i Ahmer'e yardım edilmesi yönünde gazetelerde sık sık ilanlar yayınlanmıştır.⁸⁴ Verilen ilanlar ve yapılan tebliğler halk tarafından duyarlılıkla karşılanarak yoğun bir yardım faaliyeti gerçekleşmiştir. Kazım Karabekir Paşa'nın da katıldığı yardımlarda hayırseverler bütçelerine göre çeşitli miktarlarda aynî ve nakdî bağışlarda bulunmuştur. Bu yardımlar *İstikbal* gazetesinin çeşitli sayılarında *Kardeşlik Borcu* başlığı ile

⁷⁹ *İstikbal*, S: 422, 6 Teşrin-i Evvel 1337 (1921). Bu önemli sosyal yardım kurumu nispeten düzeltilmeye çalışılsa da genel merkezin desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla 1923 yılında Hilal-i Ahmer genel merkezi tarafından Trabzon Darüleytamı'na 2403 lira 88 kuruş değerinde yardım yapılarak bu kurumun şartlarının düzeltilmesine çalışılmıştır. *1341 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen (1339-1340) İki Senelik Devreye Ait Rapor*, İstanbul 1341, s. 65.

⁸⁰ *KA*, Kutu:160, Belge: 107; *İstikbal*, S: 629, 8 Haziran 1338 (1922).

⁸¹ *İstikbal*, S: 630, 9 Haziran 1338 (1922).

⁸² *KA*, Kutu: 160, Belge: 131.

⁸³ *KA*, Kutu: 160, Belge: 122.

⁸⁴ *İstikbal*, S: 700, 3 Eylül 1338 (1922); *İstikbal*, S: 702, 5 Eylül 1338 (1922); *İstikbal*, S: 703, 6 Eylül 1338 (1922); *İstikbal*, S:704, 7 Eylül 1338 (1922).

yayınlanmıştır.⁸⁵ Trabzon halkı tarafından bağışlanan eşyalar cemiyetin salonunda bir sergi şeklinde teşhir edilmiştir. Ayrıca yapılan satın almalar ile sayısı 2000'e ulaşan eşyaların özel izin alınarak bir piyango ile satılması kararlaştırılmıştır.⁸⁶ Piyango biletleri cemiyetten başka Uzunsokak'ta Kitapçı Hamdi Efendi, Kunduracılar Caddesi'nde Hacı Müftüzade Temel Nücumi Efendi ve Ortahisar'da Eyüpzade Osman Nuri Efendi ticarethanelerinde de satışa çıkarılmıştır.⁸⁷ Değeri 80 liraya kadar olan eşyaların yer aldığı piyango2 Şubat Cuma günü cemiyetin yeni taşındığı binasında çekilmiş,⁸⁸ bu faaliyetten 131.132 kuruş gelir elde edilmiştir.⁸⁹

Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1923 yılında Rusya'dan gelen sivil-lerin iskân, iaşe ve memleketlerine sevki ile meşgul olduğu için yeni görevlilere de ihtiyaç duymuştur.⁹⁰ Bu amaçla kâtip⁹¹ ve odacı⁹² istihdam edilmiştir. Ayrıca Hilal-i Ahmer binasının güvenli olmaması nedeniyle birkaç ay kadar piyango eşyasının korunması için geceleri bekçi bulundurmak zarureti de ortaya çıkmıştır.⁹³

Cemiyetin faaliyetleri ve gelir-giderleri 1923 yılı sonlarında Hilal-i Ahmer Müfettişi tarafından incelenmiştir.⁹⁴ Teftiş sonunda mali kayıtlarda çok

⁸⁵ *İstikbal*, S: 722, 28 Eylül 1338 (1922); *İstikbal*, S: 723, 29 Eylül 1338 (1922); *İstikbal*, S: 724, 1 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 725, 2 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 729, 6 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 730, 8 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 732, 10 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 734, 12 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 735, 13 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 736, 15 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 743, 23 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 744, 24 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 745, 25 Teşrin-i Evvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 751, 1 Teşrinisani 1338 (1922); *İstikbal*, S: 753, 3 Teşrinisani 1338 (1922); *İstikbal*, S: 758, 9 Teşrin-i Sâni, 1338 (1922); *İstikbal*, S: 763, 15 Teşrinisani 1338 (1922).

⁸⁶ Piyangoda yer alan eşyaların büyük çoğunluğu yardımseverler tarafından bağışlanmıştır. Özellikle Trabzon bayanlarının bu yardım kampanyasına gösterdiği ilgi sayesinde 700 parçaya yakın eşya toplanmıştır. Cemiyet Yorgi Mihailidi Matbaasında basılan piyango biletleri için 1000 kuruş ödemiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 129.6; 2000 tane basılan biletlerden 1311'i satılabılmıştır. *KA*, Kutu: 160, Belge: 96.

⁸⁷ *İstikbal*, S: 784, 10 Kânûmevvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 1099, 7 Kânûmsâni 1340 (1924).

⁸⁸ *İstikbal*, S: 787, 13 Kânûmevvel 1338 (1922); *İstikbal*, S: 806, 4 Kânûmsâni 1339 (1923); *İstikbal*, S: 829, 31 Kânûmsâni 1339 (1923).

⁸⁹ *KA*, Kutu: 160, Belge: 96.

⁹⁰ *İstikbal*, S: 1099, 7 Kânûmsâni 1340 (1924).

⁹¹ 1922 yılı Ağustos, Eylül ve Ekim ayında Faik Efendi'ye, Kasım ayında da Saffet Efendi'ye katiplik görevleri dolayısıyla aylık 3.000 kuruş maaş ödenmiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 117; *KA*, Kutu: 160, Belge: 129; *KA*, Kutu: 160, Belge: 124.3.

⁹² Odacı olarak çalışan Mehmed Efendi'ye cemiyet tarafından aylık 1500 kuruş ödenmiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 120.2.

⁹³ Bekçilik görevini yapan Kaltabanoğlu Mehmet Efendi'ye bu hizmeti karşılığında aylık 1.500 kuruş ödenmiştir. *KA*, Kutu: 160, Belge: 96, 9 Kânûmevvel 1338.

⁹⁴ *KA*, Kutu: 291, Belge: 14, 22 Kânûmevvel 1339.

az da olsa ihmale rastlandığı, fakat malî işlemlerde bir usulsüzlük görülmediği anlaşılmıştır.⁹⁵

Cumhuriyetin ilk yıllarında şehirdeki çeşitli cemiyetlerin yanı sıra civar şehirlerdeki cemiyetlerden de destek sağlanmıştır. Trabzon'da verecekleri birkaç temsilin gelirlerini cemiyete bağışlamak isteyen Giresun Bilgi Yurdu 1924 yılı Mart ayında yapılacak etkinlik için müracaat etmiştir.⁹⁶ Bağışlar haricinde idare heyetinin çalışmalarıyla çeşitli küçük eşyaların satışından da gelir sağlanmıştır. Küpe, tespih, sigara ağızlığı gibi ziynet eşyaları Uzunsokak Caddesi'nde Kitapçı Hamdi Efendi'nin mağazasında satışa sunulmuştur.⁹⁷ Cemiyet 1924 yılında çeşitli faaliyetlerle elde ettiği gelirin 1.128 lirasını Genel Merkeze göndermiştir.⁹⁸

Cemiyetin faaliyetleri 1925 yılında oldukça sönük bir tablo çizmiştir.⁹⁹ Nitekim Hilal-i Ahmer genel kuruluna sunulan rapora göre; Trabzon merkezi 1925 yılı hesabı ile 1926 yılı bütçesini Genel Merkeze göndermemiştir.¹⁰⁰ Cemiyet, 1925 yılı Kasım ayında oluşturulan yeni idare heyetinin gayretli çalışmaları ile yeniden faaliyetlerine hız vermiştir.¹⁰¹ İdare heyeti 27 Mart 1926 tarihinde yaptığı toplantıda gelir elde edebilmek için çeşitli kararlar almıştır. Toplantıda Çiçek Günü olan Ramazan Bayramının birinci gününde yardımseverlerin ilgi ve desteğinin sağlanabilmesi, ayrıca mümkün olduğunca üye kaydedilmesi hedeflenmiştir. Bayramdan sonra cemiyet menfaatine bir müsamere düzenlenmesi, özellikle kadınların cemiyete üye olmaları yönünde gayret sarf edilmesi de planlanmıştır.¹⁰² Yeni idare heyetinin çalışmaları ile gelir elde etme gayretleri olumlu sonuç vermiştir. Nitekim Hilal-i Ahmer Genel Meclisine sunulan rapora göre 1926'da önceki yıla göre daha verimli faaliyette bulunduğu belirtilerek 162.664 kuruş gelir elde edildiği görülmüştür.¹⁰³

Cemiyetin 1 Temmuz 1927-31 Aralık 1927 tarihleri arasındaki matbu makbuz mukabilinde 10.719 kuruşu ianat, 12.700 kuruşu aidatlar toplamı, 58.454 kuruşu pul hasılatı olmak üzere sağlanan çeşitli gelirlerinden 60.000 kuruşu genel merkeze gönderilmiş, 47.457 kuruşu idarî masraflara, 5.745

⁹⁵ KA, Kutu: 160, Belge: 128.

⁹⁶ *İstikbal*, S:1132, 3 Mart 1340 (1924).

⁹⁷ *İstikbal*, S: 1146, 19 Mart 1340 (1924).

⁹⁸ Murat Uluğtekin ve M. Gül Uluğtekin, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Ankara 2013, s. 372.

⁹⁹ *Yeniyol*, S: 275-375, 13 Teşrinisani 1341.

¹⁰⁰ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1926 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1925 (1341) Senesine Ait Rapor*, İstanbul 1926, s. 111.

¹⁰¹ *Yeniyol*, S: 281-381, 21 Teşrinisani 1341.

¹⁰² *Yeniyol*, S: 375-475, 28 Mart 1926.

¹⁰³ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1927 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1926 Senesine Ait Rapor*, s. 107-108.

kuruş ise pul tabiye ücreti olarak harcamıştır. Yıl içinde ödemeler toplamı 113.202 kuruş olarak gerçekleşmiştir.¹⁰⁴

Trabzon Hilal-i Ahmer merkezinin 1927 yılındaki gelirler toplamı 97.819 kuruştur.¹⁰⁵ Yıl içinde fitre, zekât ve kurban derilerinden de gelir elde eden cemiyetin, Tayyare ve Himaye-i Etfal Cemiyetleri ile paylaştığı bu gelirin toplamı 974 lira olarak gerçekleşmiştir.¹⁰⁶ 1928 yılında Ramazan ve Kurban bayramları sadaka ve fitre hasılatı 608 lira 76 kuruş; kurban derileri hasılatı 316 lira 40 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Trabzon Tayyare Cemiyeti tarafından Trabzon Hilal-i Ahmer merkezine bildirilen bu miktarlar, Başkan İbrahim Bey tarafından genel merkeze iletilmiştir.¹⁰⁷ 1929 yılında fitre ve sadaka olarak toplanan 397 lira 97 kuruş ve kurban derileri geliri olarak temin edilen 94 lira 90 kuruş Trabzon Tayyare Cemiyeti şubesine bağışlanmıştır.¹⁰⁸

1931 yılında cemiyetin üye sayısı ve aidat durumları değerlendirildiğinde üyelerinin önemli bir kısmının düzenli ödeme yapmadığı görülmüştür. Zira bu dönemde yıllık 1 lira aidat ödemeyi taahhüt eden üye sayısı 316 olmasına rağmen bunların 71'i aylar geçtiği halde henüz ödeme yapmamıştı. Nitekim yıl içerisinde giderler gelirlerden fazla olduğu için cemiyet genel merkeze borçlu bir durumda kalmıştır.¹⁰⁹

Cemiyet başkanı Selahattin Fatın 1932 yılı Nisan ayında Yeniyol gazetesinde Bekir Sükûti tarafından yazılan bir yazıda kurumun daha fazla hizmetler yürütmesi gerektiği yönündeki eleştirilerine karşılık cemiyetin mali durumu ile ilgili bir açıklama yapmıştır. Başkan, cemiyetin gelirlerinin üye aidatları, bağışlar, müsamereler ve bayramlarda dağıtılan rozet hasılatından ibaret olduğunu, nizamname gereği merkez ve şubelerin genel gelirlerinin

¹⁰⁴ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 80,15 Nisan 1928, s. 386. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin düzenli gelirleri arasında yer alan "şevkat pulları" milli ve dini bayramlarda mektup, telgraf ve kartpostalların üzerine yapıştırılmaktaydı. 16 Aralık 1926 tarihinde kabul edilen 938 Sı kanuna göre cemiyetin çıkardığı özel pulların milli ve dini bayram günleri ile arife günlerinde normal posta pullarına ek olarak yapıştırılması kabul edilmiştir. Pul satışları konusunda genel merkez tüm şubelere alım satım işlemlerinin makbuz karşılığında yapılması ile ilgili bir yönerge göndermiştir. Çoğu kez zorunlu bir bağış gibi görünen pullar için ödenen miktarların küçük bedeller içermesi halk tarafından gelebilecek tepkileri önlemiştir. Şevkat pullarından ayrı olarak zaman zaman Kızılay posta pulları da bastırılmıştır. Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 138, 142.

¹⁰⁵ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumiye Tarafından 1928 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1927 Senesi İcraatına Ait Rapor*, s. 60; 1927 yılında Maarif Vekâleti de bütün maarif dairelerine gönderdiği tamim ile öğretmenleri cemiyete üye olmaya ve destek vermeye davet etmiştir. *KA*, Kutu: 1679, Belge: 48.

¹⁰⁶ *KA*, Kutu: 84, Belge: 24, 27 Haziran 1927.

¹⁰⁷ *KA*, Kutu: 84, Belge: 85, 3 Şubat 1929.

¹⁰⁸ *KA*, Kutu: 84, Belge: 91, 5 Eylül 1929.

¹⁰⁹ Selahattin Fatın, "Hilal-i Ahmer'den Cevap, Yeniyol Gazetesine- Şehirde", *Yeniyol*, S: 1650, 20 Kânûnsânî 1932; *Yeniyol*, S: 1668, 7 Nisan 1932.

yüzde altmışının; oyun kâğıtları¹¹⁰ bedelinin ise tamamının merkeze gönderilmek zorunda olduğunu belirtmiştir.¹¹¹Mali durumunu düzeltmek için çalışmalarına başlayan Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kasım ayında Yıldız Sineması'nda düzenlemeyi planladığı müsamere için çeşitli kurumlara her biri 400 kuruşluk biletler göndermiştir. Kurumun destek beklediği bu dönemde biletlerin bazıları öğretmenlere dağıtılmak üzere hazırlanmıştı. Fakat öğretmenler için hazırlanan biletlerin tamamı iade edilmiş, bu durum karşısında Başkan Vekili Doktor Edip Bey tepkisini dile getirerek biletlerin iadesini teessüfle karşıladığını bildirmiştir.¹¹²

Cemiyetin gelirlerinden biri de düzenlenen balolardı. 21 Mart 1935 tarihinde hazırlıklarına başlanan balo¹¹³ Halkevi salonunda 200 çiftin katılımı ile gerçekleşmiştir.¹¹⁴Aynı yılın sonunda da Türk Hava Kurumu ile işbirliği yapılarak Kızılay'ın¹¹⁵ balo vermesi, Hava Kurumunun ise bir piyango düzenlemesine karar verilmiştir.¹¹⁶ Kızılay balosu 31 Aralık akşamı Halkevi salonunda yapılmıştır.¹¹⁷ 1936 yılında da yılbaşı dolayısıyla Hava Kurumu, Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumları ortaklaşa bir balo düzenleme kararı almıştır.¹¹⁸

Trabzon Belediyesi de cemiyete mümkün olduğunca destek olmuştur. Belediye Meclisinin Mayıs 1935 tarihli toplantısında 1 Mayıs'ta meydana gelen Kars-Digor depremi felaketzedeleri için Kızılay'a 200 lira verilmesi kararlaştırılmıştır.¹¹⁹ Belediye Meclisi'nin 1936 yılı Nisan ayı toplantısında da kuruma 200 lira verilmesi uygun bulunmuştur.¹²⁰ Diğer yandan cemiyet de kendi imkânları ile gelir elde etmek için çeşitli çalışmalar yürütmüş, halkın

¹¹⁰ Oyun kâğıtlarının yurtdışından getirilişi ve satışından elde edilecek kârın cemiyete bırakılmasına dair *Oyun Kâğıdı İnhisarı Kanunu* 21 Haziran 1927 tarihinde 1118 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir. Böylece Hilal-i Ahmer Cemiyeti oyun kâğıtlarının yurtdışından getirilmesi, ülkeye sokulması, gümrükten geçip İstanbul'da toptan veya perakende satışı, merkez ve şubelere veya genel merkezce belirlenen yerlere gönderilmesinde yetkili olmuştur. Oyun kâğıtları ile ilgili kanun 1944 yılında 4584 sayılı kanun ile değiştirilip kâğıtların satış fiyatının Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmesi esası getirilmiştir. Akgün- Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 134-137.

¹¹¹ Selahattin Fatin, "Hilal-i Ahmer'den Cevap, Yeni Yol Gazetesine- Şehirde", *Yeni Yol*, S: 1650, 20 Kânûnsânî 1932; *Yeni Yol*, S: 1668, 7 Nisan 1932.

¹¹² *Yeni Yol*, S: 1728, 7 İkinci Teşrin 1932; Müsamere 30 Kasım 1932 tarihinde Tan Sineması'nda gerçekleşmiştir. *Yeni Yol*, S: 1735, 1 Birincikânûn 1932.

¹¹³ *Halk*, S: 410, 18 Mart 1935.

¹¹⁴ *Yeni Yol*, S: 2019, 25 Mart 1935.

¹¹⁵ Cemiyet 1935 yılından sonra Kızılay adıyla faaliyet göstermiştir.

¹¹⁶ *Yeni Yol*, S: 2090, 16 İkinci Teşrin 1935; *Halk*, S: 489, 19 Birincikânûn 1935; *Halk*, S: 492, 30 Birincikânûn 1935.

¹¹⁷ *Yeni Yol*, S: 2102, 1 İkincikânûn 1936.

¹¹⁸ *Yeni Yol*, S: 2252, 30 İkinci Teşrin 1936; Vali Rıfat Damışman'ın desteğiyle 9 Ocak 1937 günü akşamı yapılacak balo için İstanbul'dan bir caz heyeti getirilmesi planlanmıştı. *Yeni Yol*, S: 2258, 8 Birincikânûn 1936.

¹¹⁹ *Trabzon Belediye Meclisi Zabıtları (TBMZ)*, 15. İnikad, 11 Mayıs 1935.

¹²⁰ *Halk*, S: 527, 30 Nisan 1936.

desteği de devam etmiştir. Aynı yılın Mart ayında Kızılay'a destek olmak için Harunlar müessesesi işletmelerinde bulunan Yıldız Sineması'nın bir günlük hasılatını kuruma bağışlamıştır.¹²¹ Kızılay Bayanlar Kurulu da gelir elde etmek için etkili bir çalışma yürütmüştür. Kızılay Haftası içerisinde, 1 Haziran 1936 tarihinde düzenlenmesi planlanan eşya piyangosu için evleri dolaşarak yardım toplamışlardır. Eşya bağışları sonrasında ise piyango biletleri dağıtılmasına karar verilmiştir.¹²²

Genel merkezin çıkardığı *Kızılay* mecmuasının satışı da cemiyet için önemli gelir kaynaklarından birini teşkil etmiştir. Mecmua aynı zamanda hastalıklar ve korunma yolları hakkında bilgiler içermesinin yanı sıra aydınlatıcı yayınlara yer vermesi ile kurumun halkı bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerini ön plana çıkarmada etkili olmuştur. Merkez ve şubeler de bu mecmuanın satışını teşvik edip destek olmaya çalışmıştır. Trabzon Kızılay merkezi başkanlığı 1936 yılından itibaren Genelkurmay Gazdan Koruma Uzmanı Nuri Refet Korur tarafından idare edilmek üzere *gazdan korunma* ile ilgili bilgilerin de ekli olduğu Kızılay Mecmuası yayınlanacağını ilan etmiştir.¹²³ Trabzon Kızılay merkezi 1937 yılı Temmuz ayında da Kızılay genel merkezi tarafından basılan ve 0-2 yaş arası bebeklerin nasıl bakılacağını öğreten bir kitabın satışa çıkarıldığını,¹²⁴ satın almak isteyenlerin bir lira bedel ile Kızılay merkezine başvurmaları gerektiğini duyurmuştur.¹²⁵

Cemiyetin 1938 yılı bütçesi 3050 lira olarak belirlenmiştir.¹²⁶ Kurum, gelirlerini arttırmak için 1938 yılının ilk aylarından itibaren faaliyetlerine başlamış, bu amaçla dinî ve millî bayramlarda, özel günler ve kutlamalarda gerçekleştirilen müsamere, balo ve piyangolar ile gelir elde etmeye çalışmıştır. 1938 yılı kurban bayramının ikinci gecesinde bir balo düzenleme kararı alınarak,

¹²¹ 1936 yılında Yıldız Sineması'nın bilet fiyatları birinci 20, ikinci 15, balkon 25, loca 150 kuruştur. Arslan Pulathaneli, "Geçmişten Günümüze Trabzon'da Sinemalar", *Trabzon*, S: 2, Aralık 1988, s. 37; *Halk*, S: 2126, 28 Mart 1936.

¹²² *Halk*, S: 528, 4 Mayıs 1936. Yıldız Sineması destek faaliyetlerine devam ederek 20 Ekim 1936 günü hasılatını da Kızılay'a bağışlayacağını duyurmuştur. *Yeni Yol*, S: 2223, 19 Birinci Teşrin 1936.

¹²³ Avrupa'da İtalya ve Almanya'nın yaydığı korku bir savaş durumunda zehirli gazlardan korunma yollarını gündeme getirmiştir. Halkı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla bu yönde yayınlar yapılmış, kurslar gerçekleştirilmiştir. Kızılay mecmuası da bu hedefe yönelik yayınlara sıklıkla yer vermiştir. *Halk*, S: 486, 9 Birinci Kânûn 1935; 1936 yılı başında mecmuaya eklenen ve Genelkurmay Gazdan Korunma Uzmanı Dr. Nuri Korur'un idare ettiği *Gazdan Korunma* kısmı halk tarafından ilgi ile karşılanmıştır. 1937 yılı içerisinde bu konuyla ilgili yazılara devam edilmesine karar verilmiştir. *Yeni Yol*, S: 2262, 15 Birinci Kânûn 1936.

¹²⁴ *Halk*, S: 642, 16 Temmuz 1937.

¹²⁵ *Halk*, S: 642, 16 Temmuz 1937.

¹²⁶ Tahir Baykal, "Bir Jandarma Subayının Gözünden 1937 Yılında Trabzon", *Yayınlanmamış Rapor*, Trabzon 1937, s. 92.

bir heyet oluşturulmuş ve Ocak ayında çalışmalara başlanmıştır.¹²⁷ Aynı yıl bir de piyango düzenlenmesine karar verilmiştir. Kurumun ikinci başkanı Emine Kadri Evren'in önderliğinde Trabzon'un ileri gelen ailelerine mensup 32 bayandan oluşan heyet bölgelere ayrılarak Kızılay menfaatine düzenlenecek piyango için eşya toplamıştır. Piyangonun 19 Mayıs günü Halkevi Salonu'nda noter huzurunda çekilmesi planlanmışsa da daha sonra ertelenmesi kararlaştırılmıştır.¹²⁸ Evlerden toplananlara ilave olarak satın alma yoluyla sayısı artan çeşitli eşyalar bir sergi ile Kızılay binasında halkın ziyaretine açılmıştır.¹²⁹ Cemiyetin yıl içindeki faaliyetleri ve geleceğe yönelik programı hakkında Başkan Doktor Mehmet İbrahim Okman ile yapılan bir röportajdan fikir edinilmektedir. Başkan, cemiyetin 11 Eylül Pazar günü Kalepark'ta noter huzurunda bir eşya piyangosu çekilmesine karar verdiğini ve hazırlıklara devam edildiğini belirtmiştir. Cemiyete yaklaşık 1000 lira hasılat getireceğinin tahmin edildiği piyangodan başka, yine Eylül ayı içerisinde kutlanacak olan Kızılay Haftası dolayısıyla da çalışmaların sürdürüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca Kızılay haftasında daha parlak bir kutlama için sinema ve müsamereler düzenleneceğini, üye kayıt işlerine önem verileceğini belirtmiş, kış için balolar ve çeşitli eğlenceler yapılmasını amaçlayan kurumun bu şekilde gelir elde etmek istediğini vurgulamıştır. Okman, üye sayısının eski yıllara göre % 80 oranında arttığını dile getirerek yıldan yıla artan bu yükselişin hem mesai arkadaşları hem de yardımsever vatandaşlar sayesinde olduğunu ifade etmiştir.¹³⁰

Cemiyetin 8 Nisan 1939 tarihinde Halkevi Sineması'nda yapılan balosuna Üçüncü Umum Müfettiş Tahsin Uzer, Vali Refik Koraltan, Trabzon'un seçkin aileleri, konsoloslar, banka temsilcileri, Türk ve yabancı kurum temsilcileri olmak üzere 200'den fazla kişi katılmıştır.¹³¹

İdare heyeti 22 Eylül 1941 tarihinde yaptığı toplantıda Ekim ayının ilk haftası olan Kızılay haftası için üye kaydı yapılması ve bağışların toplanması amacıyla şehrin çeşitli semtlerinde dolaşmak üzere heyetler belirleyerek 1 Ekim tarihinden itibaren çalışmalara başlanmasına karar vermiştir.¹³² Yardımsever Trabzon halkı üye yazılma ve bağış yapma konusunda oldukça ilgi göstermiş, temin edilen gelirler kurumun daha geniş oranda yardımlar yapmasına imkân vermiştir.¹³³ Ayrıca 23 Kasım tarihinde çekilmek üzere bir

¹²⁷ *Yeni Yol*, S: 2457, 22 İkincikanun 1938; *Yeni Yol*, S: 2465, 19 Şubat 1938.

¹²⁸ *Halk*, S: 699, 8 Nisan 1938.

¹²⁹ *Yeni Yol*, S: 2503, 2 Temmuz 1938.

¹³⁰ *Halk*, S: 722, 3 Ağustos 1938; *Halk*, S: 742, 28 Eylül 1938; *Halk*, S: 756, 3 Birinci Kanun 1938; *Yeni Yol*, S: 2543, 7 Birinci Kanun 1938.

¹³¹ *Yeni Yol*, S: 2577, 12 Nisan 1939. Cemiyetin çalışmaları sürdürülürken zaman zaman yeni ve sürekli elemanlara ihtiyaç duyulmuştur. 1939 yılı Ağustos ayında 20 lira ücretle yeni harflerle okur-yazar olması yeterli olmak üzere bir kadın memur alınacağı duyurulmuştur. *Yeni Yol*, S: 2615, 24 Ağustos 1939.

¹³² *Halk*, S: 910, 26 Eylül 1941.

¹³³ *Halk*, S: 913, 7 Birinci Teşrin 1941.

eşya piyangosu düzenlenmesi kararlaştırılmışsa da hazırlıkların tamamlanamaması üzerine 29 Mart'a ertelenmiştir.¹³⁴

CHP Trabzon Vilayeti 1941-1942 Yılı Kongresi Açılış Nutku ve Çalışma Raporu'na göre Trabzon Kızılay Cemiyeti bir yıl içinde 2.118 lira 69 kuruş masrafa karşılık 2.580 lira 48 kuruş gelir elde etmiştir. Bunun 480 lira 38 kuruşu muhtaçlara yardım olarak verilmiş, 185 lira 71 kuruş idare masraflarına harcanmış, 1.407 lira 40 kuruş ise genel merkeze gönderilmiştir. Gelirlerin 928 lira 70 kuruşu Kızılay üyelerinden, 511 lira 50 kuruş bağışlardan, 268 lira 10 kuruş pul gelirlerinden temin edilmiştir. 1941- 1942 yılında düzenlenen Kızılay piyangosundan 1.377 lira elde edilmiştir.¹³⁵

Cemiyetin olağanüstü durumlarda gelir elde etmek için farklı yöntemleri kullandığı da görülmüştür. II. Dünya Savaşı'nın ekonomik zorlukları arttırdığı 1942 yılında yaşanan iase darlığı nedeniyle fakirler için aşevi açmayı planlayan cemiyet, ortalama 1000 kişiye sıcak yemek temin edebilmeyi hesaplamış, bu faaliyeti gerçekleştirmek amacıyla belediyeye müracaat ederek fırınlara verilen unlara kilo başına 2 kuruş zam yapılmasını istemiştir.¹³⁶ Aşevi için genel merkezden talep edilen 10.000 lira da Trabzon Kızılay merkezine ulaşmıştır.¹³⁷ Bu amaç için gelir elde edilmesine yönelik olarak kurban bayramının ikinci günü bir temsil verilmesine, yılbaşında da bir balo¹³⁸ düzenlenmesine karar verilmiştir.¹³⁹ Aşevinin geliri mahalli yardımlar ve merkezden yardım şeklinde olmak üzere iki yoldan temin edilmiştir. Ekmeğin kilosuna yapılan 1 kuruş zamlı 1 Şubat 1943 tarihinden Haziran ayı sonuna 23.950 lira gelir elde edilmiştir. Ayrıca Kızılay genel merkezinden üç defada yapılan yardımlarla aşevi için temin edilen miktar 43.950 liraya ulaşmıştır.¹⁴⁰

¹³⁴ *Halk*, S: 922, 11 İkinci Teşrin 1941; *Halk*, S: 930, 9 Birinci Kânûn 1941; *Halk*, S: 932, 16 Birinci Kânûn 1941; *Halk*, S: (Belirsiz), Mart 1942.

¹³⁵ *BCA*, 490.01/715.443.1; *CHP Trabzon Vilayeti 1941-1942 Yılları Kongresi Açılış Nutku ve Çalışma Raporu*, 1942, s. 19.

¹³⁶ *Yeni Yol*, S: 2943, 27 İkinci Teşrin 1942.

¹³⁷ *Yeni Yol*, S: 2959, 26 İkinci Kânûn 1943; *Halk*, S: 1042, 26 İkinci Kânûn 1943; 1943 yılı Nisan ayı sonunda Trabzon milletvekili Hasan Saka ve Temel Nücumî Göksel'in de destekleri ile Kızılay genel merkezinden fakir ve muhtaçlara yemek veren aşevi için 7.500 lira daha temin edilmiştir. *Yeni Yol*, S: 2983, 1 Mayıs 1943; Mahalli kaynakların yetersiz oluşu nedeniyle genel merkeze müracaat edilerek iki defada toplam 17.500 lira yardım alınmıştır. Gerek bu miktar gerekse mahalli yardımlarla 6 ayda elde edilen 20.000 lira yardım gören vatandaş sayısının çokluğu nedeniyle yeterli olmamış, Kızılay genel merkezine iletilen bu durum karşısında Temmuz ayında 2500 lira daha gönderilmiştir. *Yeni Halk*, S: 17, 16 Temmuz 1943.

¹³⁸ *Yeni Yol*, S: 2959, 26 İkinci Kânûn 1943.

¹³⁹ *Yeni Yol*, S: 2943, 27 İkinci Teşrin 1942; Kızılay'ın sıcak yemek dağıtımını diğer şehirlerde de yapılmıştır. Bu tarihlerde İstanbul Kızılay Cemiyeti 4000 lira masrafla 16000 yoksul çocuğa her gün sıcak yemek verme kararı almıştı. *Yeni Yol*, S: 2945, 5 Birinci Kânûn 1942; Dr. Şükrü Göksu, "Kızılay'ın Aşocakları", *Halk*, S: 1029, 4 İlkânun 1942.

¹⁴⁰ *BCA*, 490.01/715.443; Kefeli, "Saygıdeğer Bir Kurumumuz Kızılay", *Yeni Halk*, S: 26, 17 Ağustos 1943; *Yeni Yol*, S: 3133, 2 Birinci Kânûn 1944.

Trabzon II. Dünya Savaşı yıllarında sıkıntılı günler geçiren şehirlerden biri olmuştur. Nüfusu, iktisadi yapısı ve coğrafi durumu nedeniyle iş sahası olarak kısıtlı imkânâna sahip olan şehirde halkın çoğunluğu fakir, yoksul, muhtaç ve işsizdi. Bu ortamda Kızılay da 6 yıllık savaş süresince imkânları ölçüsünde çalışmış, ülkenin tümünde olduğu gibi Trabzon'da da büyük hizmetler sunmuştur. Her ay ortalama 600-700 fakir, hasta ve muhtaç kişiyi iâşe eden Kızılay Cemiyeti'nin bütçesi iane, teberru, yardım pulları, rozet satışı ve bağışların yanı sıra özel idare ve belediye tarafından verilen ödeneklerle oluşturulmaktaydı. Bunlar arasında en temel gelir kaynağı ise özel idare ve belediye tarafından verilen ödeneklerdi. Herhangi birinin ihmali kurumun faaliyetlerini felce uğratabilecek derecede ciddi sorun yaratabiliyordu. Örneğin Trabzon Belediyesi her yıl Kızılay'a yardım olarak konan 400 lirayı tasarruf amacıyla 1947 yılı bütçesine almamıştı. Bu durum Halk gazetesinde eleştirilmiş, böylesi bir hayır kuruma bundan çok daha fazla ödenek verilmesi gerekirken faaliyetlerini kısıtlayacak olan bu kararın düzeltilmesi beklenmiştir.¹⁴¹ Gelir kaynağı oluşturma anlamında önemli bir yer tutan balo ve piyangolar her yıl düzenlenen etkinliklerdendi. 19 Nisan 1947 tarihinde Halkevi Sinema salonunda yapılan¹⁴² balodan başka yılsonunda yeni bir balo düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴³ Kızılay 1948 yılında da bu tarz etkinliklerine devam etmiştir. Mayıs ayında bir eşya piyangosu düzenlenmiş,¹⁴⁴ ayrıca gelirini Halkevi Sosyal Yardım kolu ile paylaşmak üzere 3 Temmuz tarihinde Kalepark'ta bir gardenparti verilmesi için Haziran ayı ortalarında hazırlıklara başlanmıştır.¹⁴⁵ Yılın sonlarında Kızılay'a yardım konusunda daha hassas davranılması ile ilgili olarak gazetelerde çeşitli yazılar yayımlanarak halkın duyarlılığı arttırılmaya çalışılmıştır.¹⁴⁶

3. Trabzon Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri

Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti kuruluşundan itibaren gerek Milli Mücadele Dönemi'nde gerekse Cumhuriyet'in ilanından sonra muhtaç durumda olan Trabzon insanına imkânları ölçüsünde yiyecek, giyecek, yakacak yardımı ile çeşitli dönemlerde nakdi yardımlar yapmıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde savaş ve doğal afetlerden zarar görmüş olan insanlara da elini uzatmıştır. Cemiyetin faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmamış, Türkiye dışından gelen göçmenlere de destek olmuştur.

Trabzon'un Rus işgaline uğramış olması ve ardından yaşanan muhaceretin getirdiği sefalet ve olağanüstü şartlar nedeniyle hükümetin çıkardığı bir

¹⁴¹ Aşıroğlu, "Çok Şey Beklediğimiz Kızılay'a Ne Veriyoruz", *Halk*, S: 1432, 14 Kasım 1946.

¹⁴² *Halk*, S: 1558, 10 Nisan 1947; *Yeni Yol*, S: 3369, 9 Nisan 1947; *Halk*, S: 1567, 21 Nisan 1947; *Yeni Yol*, S: 3373, 23 Nisan 1947.

¹⁴³ *İnan*, S: 36, Ocak 1948, s. 23.

¹⁴⁴ *Halk*, S: 1936, 25 Mayıs 1948.

¹⁴⁵ *Halk*, S: 1960, 18 Haziran 1948; *Yeni Yol*, S: 3565, 16 Haziran 1948.

¹⁴⁶ *Halk*, S: 2101, 11 Kasım 1948.

kararnameye bağılı olarak halkın 1918 yılı için bina, arazi, kazanç ve koyun vergileri affedilmiş, istilanın başladığı andan kurtuluşa kadar geçen süredeki vergilerin tahakkuk edilmemesi, tahsil edilmemiş vergilerin affedilmesi kararlaştırılmış, istiladan önce var olan vergi borçları ise 1919 yılı başına kadar ertelenmiştir.¹⁴⁷ Bu şekilde işgal yıllarının getirdiği izler sosyal ve ekonomik yönden silinmeye çalışılmıştır. Bu süreçte Harbiye Nezareti de istilaya uğramış olan bölge ahalisinin askerlik görevlerini 2 ay süreyle tecil etmiştir. Muhacirlerin yeni yeni yurtlarına döndüğü ve yardıma şiddetle ihtiyaç duyduğu bu dönemde cemiyetin faaliyetlerinin aksamaması için çaba sarf eden İdare Heyeti Başkanı Nemlizade Hacı Osman Efendi merkeze gönderdiği bir yazı ile idare heyetinde yer alan kâtip, veznedar ve veznedar yardımcısı gibi görevlilerin askerlik tecil hakkının dolacağını belirterek, bu görevlilerin askerlik görevinin yeniden tecil edilmesini talep etmiştir.¹⁴⁸ Cemiyetin faaliyetlerinden biride muhacirlik sonrası artan salgın hastalıkları önlemek amaçlı tedbirlerdir. Özellikle frengi salgınını önlemek amacıyla 25 Ekim 1918 tarihinde Hilal-i Ahmer Cemiyetinde Trabzon Mebusu Nemlizade Hacı Osman Efendi başkanlığında Mebus Eyüpzade İzzet, Mebus Kofidi, Tüccar Hatipzade Mustafa, Kitapçızade Tüccar Mehmet, Doktor Bahri ve Mustafa Reşit Bey'in katılımı ile yapılan toplantıda kadınlar ve erkekler için ayrı frengi hastaneleri açılması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁹

Cemiyet faaliyetlere başlamışsa da sınırlı imkânları başlangıçta işgal ve muhacirlik günlerinin acılarını sarmaya yetecek düzeyde etkili olamamıştır. Bu süreçte Hilal-i Ahmer genel merkezi I. Dünya Savaşı sırasında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde zarar gören halkın durumunu tespit ederek birçok bölgenin şiddetle yardıma muhtaç olduğunu belirlemiştir. Fakat her bölgeye yardım gönderecek maddî imkânı olmayan cemiyet, öncelikle işgale uğrayan bölgelerdeki halkın zarurî ihtiyaçlarını gidermek amaçlı faaliyete karar vermiştir. Bu amaçla 26 Mayıs 1919 tarihinde alınan bir kararla Rus işgaline uğramış olup en fazla hasar gören Trabzon, Erzurum ve Erzincan olmak üzere üç mıntıkaya birer heyet-i imdadiye gönderilmiştir.¹⁵⁰ Çeşitli görevlilerin bulunduğu birinci Trabzon Hilal-i Ahmer İmdad-ı Sıhhiye Heyeti¹⁵¹ 25

¹⁴⁷ Özel, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁴⁸ KA, Kutu: 161, Belge: 305, 17 Teşrin-i Evvel 1334.

¹⁴⁹ Hikmet Öksüz-Veysel Usta, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu- Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi*, Serander Yayınları, Trabzon 2008, s. 145-146.

¹⁵⁰ KA, Kutu: 849, Belge: 5.

¹⁵¹ 10 kişilik heyet, Başkan Yusuf Behçet Bey, Doktor Süleyman Ethem Bey, Doktor Cemal Ömer Bey, İdare Memuru ve Kâtip Hikmet Bey, Süleyman Sabit Bey, Hastabakıcı Halid Efendi, Hastabakıcı Semih Bey, Hademeler İsmail ve Ali Rıza ile Aşçı Şaban Efendi'den oluşmuştur. KA, Kutu: 995, Belge: 11; 1919 yılı Eylül ayında heyetin başkanlığı görevine İzmir Merkez Hastanesi Doktoru Nihat Sezai Bey getirilmiştir. KA, Kutu: 645, Belge: 179, 12 Eylül 1335; *İkbal*, S: 608-75, 12 Teşrin-i Evvel 1336; Katip Hikmet Bey'in yerine de Süleyman Ethem Bey görevlendirilmiştir. KA, Kutu: 600, Belge: 442, 27 Eylül 1335.

Haziran 1335 (1919) tarihinde Trabzon'a hareket etmiştir.¹⁵² Temmuz ayı başında Trabzon'a gelen heyet bölgede görülen eksik ve ihtiyaçları tespit ettikten sonra bir rapor hazırlayarak genel merkeze bildirmiştir.¹⁵³ Heyet, hazırlanan talimatname esaslarına göre kısa süre sonra çalışmalara başlamıştır. Yapılan faaliyetler aşhane kurulması, hastaların muayenesinin sağlanması ve erzak dağıtımı gibi sefaleti önleme amaçlı olmuştur.¹⁵⁴ Bu çerçevede öncelikle Trabzon hariç Samsun sınırına kadar uzanan bölgedeki ahaliye 30.000 kilo erzak ve eşya yardımında bulunulmuştur. Trabzon'da ise her gün ekmek ve sıcak yemek dağıtmak üzere önce 500 kişilik oluşturulan aşhane, 750 kişiye yemek verecek şekilde yeniden düzenlenmiş,¹⁵⁵ daha sonra bu sayı artırılarak 1000 kişiye hizmet vermeye başlamıştır.¹⁵⁶ Hastaların tedavisi ve ilaç temini için eczane kurularak 25 yataklı hastane ilave edilerek günde yaklaşık 100 kişi muayene edilmiştir. Eşraftan Zühtü Efendi'nin kurduğu Trabzon Darüleytamina 6 aylık erzak, çamaşır ve ecza malzemesi verilmiştir. Nakdi yardımda bulunmayan heyet, sel felaketine uğrayan Vakfikebir, Görele, Giresun ve Ordu çevresindeki köylere ise eşya ve erzak göndermiştir. Yemek almak için gelemeyen fakirlere çamaşır ve kişi başına aylık 5 kilo hububat dağıtmıştır. Gümüşhane'ye de erzak ve ilaç gönderilerek bir doktor ve hastabakıcı görevlendirilmiştir.¹⁵⁷ Heyet, ayrıca fukara yurdundaki kimsesiz kız çocuklarının İstanbul Hilal-i Ahmer Darüssina'sında istihdamlarının sağlanması için de genel merkezle irtibata geçmiştir.¹⁵⁸ Hilal-i Ahmer Trabzon İmdat-ı Sıhhiye Heyeti bunlara ilave olarak Trabzon Merkez Hastanesini tamir ettirerek gerekli malzeme ihtiyacını sağlamış ve kapanma tehlikesini önlemiştir. 16 Nisan 1920 tarihinde hastane için bir de açılış töreni düzenlenmiştir. Trabzon Valisi

¹⁵² KA, Kutu: 849, Belge: 9; Mesut Çapa, *Kızılay (Hilal-i Ahmer Cemiyeti) (1914-1925)*, Ankara 2009, s. 136.

¹⁵³ KA, Kutu: 995, Belge: 10; Mesut Çapa ve Rahmi Çiçek, *Yirminci Yüzyılın Başlarında Trabzon'da Yaşam*, Serander Yay., Trabzon 2004, s. 137; Mesut Çapa, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Kızılay Heyetinin Trabzon Vilayetindeki Çalışma ve Gözlemleri", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 17, Trabzon 2014, s.101-112.

¹⁵⁴ KA, Kutu: 995, Belge: 11; Trabzon Heyeti ihtiyaçları tahkik için İnebolu, Giresun ve Samsun şehirlerine uğramıştır. İnebolu ve Samsun'un düşman işgaline uğramaması nedeniyle fazlaca muhtaç olmadığı, fakat Giresun'un tahammülsüz bir sefalet içinde olduğu tespit edilmiştir. Yine Trabzon ve kazalarında aynı sefalet gözlemlenmiş, acil olarak yardım faaliyetleri başlatılmıştır. *Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi Tarafından 1339 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen Rapor (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, s. 38-43.

¹⁵⁵ Çapa, a.g.e., s. 137.

¹⁵⁶ KA, Kutu: 849, Belge: 5.

¹⁵⁷ KA, Kutu: 849, Belge: 5; *Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi Tarafından 1339 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen Rapor(1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, s. 38-43; Nebahat Oran Arslan, "Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Çalışmalarından Bazı Kesitler", *Atatürk Dergisi*, 4 (2), Erzurum 2004, s. 227-228; Özel, a.g.e., s. 76-78.

¹⁵⁸ Darüssina yönetimi bu isteğin yerine getirilmesinin mümkün olmadığını, genel merkezin desteği ile bu sorunun çözülmesinin uygun olacağını bildirmiştir. KA, Kutu: 707, Belge: 7.

Hamid Bey'in de katıldığı törene memurlar, askerler, halk ve Trabzon'da bulunan Amerika Şark Grubu Heyeti üyeleriyle Fransız temsilcisi de katılmıştır. Törende Hilal-i Ahmer İmdat-ı Sıhhiye Heyeti Başkanı Doktor Nihad Bey bir konuşma yaparak heyetin Trabzon'daki faaliyetlerinden bahsetmiştir. Hastanenin idaresini ele alan heyet ücretsiz hasta muayene etmeye başlamıştır.¹⁵⁹Bu ve benzeri yardımları genel merkez tarafından karşılanmış olmakla birlikte heyete Trabzon'daki tüccarlar tarafından da zaman zaman çeşitli yardımlar yapılmıştır. Azerbaycan tüccarlarından Hasan Mustafa ve ortağı Yakup Vezirof Bey ile Trabzon tüccarlarından Kasımzade Temel Efendi tarafından çeşitli miktarlarda petrol bağışlanmıştır. Hilal-i Ahmer Trabzon İmdat-ı Sıhhiye Heyeti Başkanlığı da bu yardımlara katılanlara teşekkür etmiştir.¹⁶⁰

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Sekreterliği 1921 yılı Mayıs ayında Trabzon Heyetinin çalışmalarının sona erdiğini bildirmiştir. Heyetin lağvedilmesinden sonra bütün araç-gereç ve sağlık malzemesi Memleket Hastahanesi'ne ve Sıhhiye Müdüriyetine devredilmiş, kalan 2500 lirası da valiliğe teslim edilmiştir. Memleket Hastanesi'nin idaresi ile dispanserlerin faaliyetleri ise Eylül ayına kadar sürmüştür.¹⁶¹Memleket Hastanesi 1922 yılı sonlarında da sıkıntılı günler geçirmiştir. Sıhhiye dairesinin yeterli tahsisat sağlamaması, başvuran hastalardan yalnızca kendi yiyecek içeceğini sağlayabilenleri tedavi edebilmesine, bunun dışında hasta kabul edememesine yol açmıştı. Hilal-i Ahmer Cemiyeti İdare Heyeti bir hastane için "*oldukça elim*" olarak değerlendirdiği bu durumu ve hastaneye destek olmak amacıyla Kırım'dan gelen muhtaçlar için toplanan ianelerden 500 lirayı kullanmak istediğini Ankara Murahhaslığına bildirmiştir.¹⁶² Ankara'dan olumlu cevap alınması üzerine hastahaneye 11.983 kuruşluk eşya satın alınmış, 300 lira da nakit verilerek destek olunmuştur.¹⁶³

a. Muhacirlere Yapılan Yardımlar

1922 yılında Rusya'dan Türkiye'ye gelen sivillerin merkez sevk noktası Trabzon iskelesi olarak belirlenmiştir. Mültecilerin iâşe ve ibate gibi zorunlu ihtiyaçlarının temini konusu ise Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne havale

¹⁵⁹ KA, Kutu: 849, Belge: 5; *İstikbal*, S: 131, 20 Nisan 1336 (1920); Özel, a.g.e., s. 7;.

¹⁶⁰ *İstikbal*, S: 246, 10 Mart 1337 (1921).

¹⁶¹ KA, Kutu: 995, Belge: 186; KA, Kutu: 995, Belge: 176, 23 Mayıs 1337; *Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi Tarafından 1339 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen Rapor (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, s. 38-43; Çapa, a.g.e., s. 138; Arslan, a.g.m., s. 227-228.

¹⁶² KA, Kutu: 160, Belge: 121, 2 Teşrînisani 1338; Kırım muhtaçları için toplanan 542 lira Bank-ı Osmanî telgraf çekiyle Ankara Murahhaslığına gönderilmiştir. KA, Kutu: 160, Belge: 130, 9 Kânûmevvel 1338.

¹⁶³ KA, Kutu: 160, Belge 313.2, 14 Kânûnisânî 1340; *İstikbal*, S: 1099, Kânûnisânî 1340 (1924).

edilmiştir.¹⁶⁴ İlk kabile olarak Mayıs ayı başlarında gelen 64 kişiden 56'sının yiyecek ve giyecek ihtiyaçları 5 gün temin edildikten sonra memleketlerine sevki sağlanmıştır.¹⁶⁵ Bu dönemde yine Rusya sahili civarında toplanarak yardım bekleyen 4000'e yakın kişinin ilerleyen günlerde peyderpey gelebilecekleri düşünülüyordu. Bu çerçevede Hilal-i Ahmer'in mevcut şartlarıyla yardım sağlaması zor olduğundan Trabzon halkının desteğine başvurulmuş,¹⁶⁶ sağlanan destekler mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında etkili olmuştur. Bu çerçevede Haziran ayında Trabzon'da bulunan 30 kişilik sivil esirlerden ihtiyaçları sağlanan 6 kişi Samsun'a, kalan 24'ü ise memleketlerine sevk edilmiştir.¹⁶⁷ Temmuz ayında Batum'a gelen 54 kişilik kabile¹⁶⁸ ile Eylül ayında gelen 23 nüfus işe ve ihtiyaçları temin edilerek memleketlerine gönderilmiştir. 1922 yılı içerisinde Rusya'dan 861 esirle 2437 muhacir Türkiye'ye gelmiştir. Hilal-i Ahmer genel merkezi Türkiye'ye gelen bu esirlerin önce Trabzon'a sevkini sağlanması, ardından diğer ihtiyaçlarının temin edilmesinden sonra memleketlerine gönderilmeleri için gerekli desteği sağlamıştır.¹⁶⁹ Diğer cemiyetlerin de desteklediği bu faaliyetler sonrasında ülkelerine dönen siviller ilgi ve yardımlarından dolayı Trabzon Hilal-i Ahmer merkezine ve Muallimler Cemiyeti yönetimine teşekkür etmiştir.¹⁷⁰

I. Dünya Savaşı'nda Rusya'da kalan¹⁷¹ muhacirlerden bir kısmı 1923 yılında Batum şebenderliğinin sağladığı izin ile Türkiye'ye gönderilmiştir.

¹⁶⁴ KA, Kutu: 850, Belge: 242, 9 Nisan 1338; KA, Kutu: 69, Belge: 52, 25 Mayıs 1338.

¹⁶⁵ 64 kişi olarak gelen bu muhacirlerden 8'i tifo hastalığına yakalanmıştır. Bunlardan 7'si vefat etmiş, biri ise hastanede tedavi altına alınmıştır. 56'sı ise ihtiyaçları giderildikten sonra memleketlerine gönderilmiştir. KA, 160, Belge: 101, Özel, a.g.e., s. 200.

¹⁶⁶ *İstikbal*, S: 607, 10 Mayıs 1338 (1922); Cemiyet, muhacirlerin sevk ve işe işlerinin maddî yükünü kaldırabilmek amacıyla elindeki tüm imkânları kullanmak istemiştir. Bu amaçla 1922 yılında rozet satışından elde edilen 3905,5 kuruşluk gelirin Rusya'dan gelen esirlerin sevk ve işesi için kullanması uygun görülmüş, bu miktarın Ankara'daki merkeze gönderilemeyeceği bildirilmiştir. KA, Kutu: 160, Belge: 106, 6 Haziran 1338; Ordu Hilal-i Ahmer merkezi de 1921-1922 yıllarında merkeze gönderdiği 3000 liranın 1000 lirasını Kırım açlarına destek olmak amacıyla toplamıştır. Murat Uluğtekin ve M. Gül Uluğtekin, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Ankara 2013, s. 370.

¹⁶⁷ KA, Kutu: 160, Belge: 110, 15 Haziran 1338.

¹⁶⁸ KA, Kutu: 160, Belge: 112, 5 Temmuz 1338.

¹⁶⁹ KA, Kutu: 160, Belge: 115, 20 Eylül 1922; *Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi Tarafından 1339 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen Rapor (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, s. 142-143.

¹⁷⁰ *İstikbal*, S: 804, 2 Kânûnîsânî 1339 (1923).

¹⁷¹ Kırım'da bulunan Türk muhacirlerin Türkiye'ye gelmesi için yaklaşık bir yıl önce Rusya'dan izin alınmış olmasına rağmen sevk, işe ve ibate gibi ihtiyaçların temininde maddî imkânlar sağlanamadığı, aynı zamanda Kırım Müslümanları Cemiyeti'nin özellikle Kırım'daki Müslüman ekseriyetini korumak adına bu bölgedeki muhacirlerin göç etmesine izin vermemesinden dolayı yaklaşık 30.000 muhacirin 1923 yılına kadar Anadolu'ya sevk edilmeleri mümkün olamamıştır. Muhacirlerin ilk uğrak noktası olan Trabzon'da zorunlu ihtiyaçları sağlandıktan sonra Türkiye'nin çeşitli yerlerine nakilleri sağlanmıştır. Eşya, erzak ve hatta hayvanlarıyla göç etmelerine izin verilen muhacirlerin bir kısmı İzmir taraflarına sevk edilmiştir. Batum'dan gelen bu muhacirler arasında çeşitli sebeplerle Rusya'ya giden

Batum Şehbenderliği Ankara Hilal-i Ahmer Murahhaslığına gönderdiği bir yazı ile muhacirlerin Trabzon'a sevk edildiği bilgisini vermiştir. Bu şekilde 1923 yılı Eylül ayında Batum'dan Trabzon'a 3245 nüfus Türk tebası muhacir gönderilmiştir. Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti de İstanbul'daki genel merkeze gönderdiği yazı ile nakledilen muhacirler hakkında Batum Şehbenderliğinden gönderilen yazıyı ve durumu bildirmiştir.¹⁷²

Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin muhacirlere yaptığı yardımlarından biri Yunanistan mübadillerine yönelik faaliyetlerdir.¹⁷³ Yunanistan ile imzalanan Mübadele Anlaşması nedeniyle buradan gelecek muhacirlerin iskân işlerini düzenlemek üzere 13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kurulmuştur. 8 Kasım 1923'te ise Mübadele, İmar ve İskân Kanunu kabul edilerek Türkiye'nin çeşitli bölgelerini içeren 10 iskân alanı belirlenmiş, Trabzon birinci iskân alanında yer almıştır.¹⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti muhacirlerin ihtiyaçlarının devlet tarafından sağlanması, gereken yardımların verimli bir şekilde ulaştırılması için özellikle geçici konaklama ve sağlık hizmetleri konusunda Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin yardımına ihtiyaç duymuştur.¹⁷⁵ Cemiyet, Yunanistan'ın çeşitli bölgelerine, Türkiye'deki liman ve iskân mntıklarına İmdad-ı Sıhhiye Heyetleri göndermiştir.¹⁷⁶ Türkiye'nin birçok bölgesinde halkın başlattığı kampanyalarla muhacirlerin yiyecek ve içecek ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.¹⁷⁷ Bu dönemde yoğun bir şekilde faaliyet gösteren cemiyete devlet memurlarının yanı sıra Trabzon zabıta memurları da destek olmuştur.¹⁷⁸ 1 Ocak 1924-12 Ocak 1925 tarihleri arasında Yunanistan'ın Drama, Selanik, Kavala bölgelerinden gelen muhacirlerden Trabzon'a yerleştirilenlerin sayısı 1.328'dir.¹⁷⁹ 1924 yılı sonlarında ise Trabzon'da iskân edilmek üzere Teselya'dan çoğu çiftçi ve sanatkâr olan yaklaşık 3000 muhacir

Rize, Erzurum, Bayburt ve Gümüşhane ahalisi de bulunmaktaydı. Rusya'da bulunan bu muhacirler arasında askerlikten kaçanlar, Ruslar tarafından göçe zorlananlar, ticaret amacıyla Rusya'da bulunanlar ve işçiler yer almaktaydı. *İstikbal*, S: 995, 24 Ağustos 1339 (1923).

¹⁷² 4 Nisan-1 Ağustos 1923 tarihleri arasında 1338 erkek, 825 kadın, 1082 çocuk olmak üzere 3245 nüfus yanlarında bulunan 19.760 pot mısır ve 160 hayvan ile birlikte Trabzon'a gönderilmiştir. *KA*, Kutu: 1323, Belge: 107, 9 Eylül 1339.

¹⁷³ Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Mesut Çapa, "Mübadele'de Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti'nin Rolü", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:10, Kayseri 2001, s. 29-56.

¹⁷⁴ Hikmet Öksüz, *Batı Trakya Türkleri*, Karam Yayınları, Çorum 2007, s. 39-40; Mesut Çapa, "Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 2 (5), 1990, s. 51.

¹⁷⁵ Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 18.

¹⁷⁶ Kemal Arı, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Yaşanan Göç Olayları ve Sağlık Hizmetleri", *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938)*, *Bildiriler (6-9 Kasım 2007)*, İzmir, 2009, s. 108-109; Çapa, *a.g.e.* s. 166.

¹⁷⁷ Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 24.

¹⁷⁸ *İstikbal*, S: 1081, 10 Kânûnevvel 1339 (1923).

¹⁷⁹ Çapa, *a.g.e.*, s. 181; Çapa, "Yunanistan'dan Gelen...", s. 66.

gönderilmiştir.¹⁸⁰ Trabzon Mıntika Müdürü Rıfat Bey Samsun Hilal-i Ahmer İmdad-ı Sıhhiye Heyetine bir telgraf göndererek Trabzon'daki muhacirlere dağıtılmak üzere kadın ve çocuk çamaşırı talep etmiştir.¹⁸¹

Trabzon Kızılay Cemiyeti 1950 yılı sonlarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türkler için yapılan yardım faaliyetlerine de katılmıştır. Göçmenlere yardım için Trabzon Valisi Memduh Payzın başkanlığında komiteler oluşturulmuş, Kızılay'ın da içinde bulunduğu faaliyet kapsamında yardımlar toplanmıştır.¹⁸² Trabzon'da çeşitli kişi ve kurumların katkıları ile toplanan bu yardımlarda 22 Aralık tarihine kadar 8.020 lira gelir elde edilmiştir.¹⁸³ Ayrıca Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlere sürekli yardım amacıyla 1950 yılında Ankara'da kurulmuş olan komitenin bir şubesi de Trabzon'da oluşturulmuştur. 27 Aralık tarihinden itibaren faaliyete geçen komitenin üyelerinden biri Kızılay Başkanı İbrahim Okman'dı.¹⁸⁴

b. Deprem ve Diğer Doğal Afetlerde Yapılan Yardımlar

Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti deprem ve diğer doğal afetlerde de gerek Trabzon içerisinde gerekse diğer şehirlerde zarar gören halka yardımlarını ulaştırmıştır.

Karadeniz Bölgesinin iklim ve coğrafi yapısı gereği karşı karşıya kaldığı doğal afetlerin başında sel ve heyelanlar gelmektedir. Çeşitli dönemlerde oluşan bu felaketler can ve mal kaybına neden olmuştur. 1924 yılında Rize'de ve Trabzon'un Of, Sürmene kazalarında sel ve heyelan felaketi meydana gelmiştir. Sel ve heyelanın bazı yazılı basın tarafından Rize vilayetinde gerçekleştiğinin yazılması üzerine Trabzon Valiliği Hilal-i Ahmer genel merkezine gönderdiği bir yazı ile durumu açıklama ihtiyacı duyarak felaketin daha çok Sürmene ve Of kazalarında meydana geldiğini, dolayısıyla yapılacak yardımların Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti şubesine gönderilmesini istemiştir. Felaketzedelerin durumunun tespit edilmesi ve yardım faaliyetlerinin düzenli yürütülmesi için genel merkez tarafından bölgeye gönderilen Doktor Muhtar Bey başkanlığındaki Sürmene İmdad-ı Sıhhiye Heyeti sıhhi durum ile ilgili raporunu hazırlayarak görevini tamamlamıştır.¹⁸⁵

Bir diğer heyelan felaketi yine aynı bölgede 1929 yılı Temmuz ayında yaşanmıştır. Can ve mal kaybının oldukça fazla olduğu bu felakette Trabzon

¹⁸⁰ *İstikbal*, S: 1304, 9 Teşrin-i Evvel 1340 (1924).

¹⁸¹ *KA*, Kutu: 638, Belge: 108, 11 Eylül 1340.

¹⁸² *Halk*, S: 2813, 6 Aralık 1950; *Halk*, S: 2819, 12 Aralık 1950; *Halk*, S: 2823, 16 Aralık 1950; *Halk*, S: 2825, 17 Aralık 1950; *Halk*, S: 2827, 20 Aralık 1950; *Halk*, S: 2828, 21 Aralık 1950; *Halk*, S: 2829, 22 Aralık 1950; *Halk*, S: 2830, 23 Aralık 1950; Göçmenlere yardım edilmesi yönünde basında çağrılar içeren yazılar yayınlanmıştır. Bu çağrılar da etkisiyle Trabzon komitesi 12 Aralık 1950 tarihine kadar 5.043 lira toplamıştır. *Halk*, S: 2815, 8 Aralık 1950; *Halk*, S: 2820, 13 Aralık 1950; *Halk*, S: 2834, 27 Aralık 1950.

¹⁸³ *Halk*, S: 2829, 22 Aralık 1950.

¹⁸⁴ *Halk*, S: 2834, 27 Aralık 1950.

¹⁸⁵ *KA*, Kutu: 1259, Belge: 5

ve kazalarında iane komisyonları oluşturulmuştur.¹⁸⁶Felaket dolayısıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti Sürmene'ye 450 lira göndermiştir.¹⁸⁷

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde meydana gelen depremlerde de aktif olarak çalışan cemiyet, 1924 yılında Erzurum'un çeşitli bölgelerinde meydana gelen depremlerde yardımları bölgeye ulaştırmaya çalışmıştır. Hasankale'de meydana gelen deprem sonrasında genel merkezden Trabzon'a gönderilen çeşitli inşa malzemelerinin 10.000 kuruşluk bir masrafla bölgeye nakli sağlanmıştır.¹⁸⁸

Erzurum'da 1924 yılında birkaç deprem daha meydana gelmiştir. 13 Eylül 1924 tarihinde Pasinler'de meydana gelen depremden bir hafta geçmeden Trabzon Hilal-i Ahmer merkez şubesi bölgedeki felaketzedeler için 500 lira yardımda bulunmuştur.¹⁸⁹ Felaketzedelere yardım için ayrıca bir iane heyeti oluşturulmuş ve 20 Eylül gününden itibaren faaliyete başlanmıştır.¹⁹⁰ Trabzon'da bazı şirket ve kurumlar ile halk bu yardım için seferber olmuştur. Yardıma katılanlar ve yardım miktarları *İstikbal* gazetesinin çeşitli sayılarında *Şehrimizde Felaketzedelere Yardıma Koşanlar* başlığı ile yer almıştır.¹⁹¹ Bu yardımlar çerçevesinde 15 Ekim tarihine kadar Trabzon'da nakdi yardım miktarı yaklaşık 2800 liraya ulaşmıştır.¹⁹² Hilal-i Ahmer Cemiyeti genel merkezi de Erzurum felaketzedelerine daha önce yaptığı çeşitli yardımlara devam etmiştir. Bu yardımlara ek olarak Trabzon'da bulunan 10.000 lira değerindeki eşyanın derhal Erzurum'a sevk edilmesini bildirmiştir.¹⁹³ Genel merkez tarafından Erzurum felaketzedelerine gönderilmek üzere Trabzon Limanına çıkarılan 13 tonluk eşyayı vapurdan iskeleye ve iskeleden gümrük

¹⁸⁶ *Akşam*, S: 3859, 12 Temmuz 1929.

¹⁸⁷ Muzaffer Başkaya, "1929 Of- Sürmene Felaketi ve Bölgeye Etkileri", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 18, Trabzon 2015, s. 190; Hilal-i Ahmer Genel Merkezi ulaştırdığı nakdi yardımlara ilaveten Ekim ayı içinde 40.000 kilo mısırı Sürmene ve Of felaketzedelerine dağıtılmak üzere Trabzon'a göndermiştir. *Hâkimiyet-i Milliye*, S: 2963, 10 Teşrinievvel 1929; *Vakit*, S: 4222, 11 Teşrinievvel 1929.

¹⁸⁸ Ayrıca daha önce esir alınan bir Yunan vapurundan müsadere edilmiş 960.000 kilo tahtanın da bölgeye nakli düşünülmüştür. Trabzon Hilal-i Ahmer Merkezi Ağustos ayında genel merkeze gönderdiği bir yazı ile tahtaların kullanılmış olmaları nedeniyle satılmadığını, satıldıkları takdirde 20.000 kuruştan fazla bir gelir sağlanacağını bildirerek deprem bölgesine göndermemiş, inşa malzemesi olarak yalnızca çivi ve sac nakledilmesini sağlamıştır. *KA*, Kutu: 160, Belge: 314, 12 Ağustos 1340.

¹⁸⁹ Kemal Ahmet, "Erzurum Felaketi", *İstikbal*, S:1287, 20 Eylül 1340 (1924).

¹⁹⁰ *İstikbal*, S: 1288, 21 Eylül 1340 (1924).

¹⁹¹ *İstikbal*, S: 1294, 28 Eylül 1340 (1924); *İstikbal*, S:1297, 1 Teşrin -i Evvel 1340 (1924); *İstikbal*, S: 1298, 2 Teşrin -i Evvel 1340 (1924); *İstikbal*, S:1299, 4 Teşrin -i Evvel 1340 (1924); *İstikbal*, S: 1303, 8 Ekim 1340 (1924); *İstikbal*, S: 1304, 9 Teşrin -i Evvel 1340 (1924); *İstikbal*, S: 1307, 13 Teşrin -i Evvel 1340 (1924); *İstikbal*, S: 1308, 15 Teşrin -i Evvel 1340 (1924).

¹⁹² *İstikbal*, S: 1308, 15 Teşrin-i Evvel 1340 (1924).

¹⁹³ *İstikbal*, S: 1293, 27 Eylül 1340 (1924).

ambarına kadar taşıyan mavnacılar ve hamallar tam ücret almayarak katkı sağlamışlardır.¹⁹⁴

Mustafa Kemal Paşa Trabzon ziyareti esnasında öğrenip oldukça üzüldüğü Erzurum depremi için bir telgraf göndererek durum hakkında bilgi almış, daha sonra da deprem bölgesini ziyaret etmiştir. Bölgedeki durumu bizzat gören Mustafa Kemal Paşa halkın ihtiyaçlarının biran önce giderilmesi için de çaba harcamıştır. Ziyaretinden kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanlığı tarafından Trabzon'a gönderilen bir telgrafla Yunan vapurundan müsadere edilmiş 960.000 kilo tahtanın Trabzon, Gümüşhane ve Bayburt ahalesinin yardımlarıyla Erzurum'a sevki emredilmiştir. Felaketzedeler için Erzurum'a gönderilecek bu tahtaların sevkini 6 ayda ve 100 lira ücretle yapılabileceği hesaplanmış,¹⁹⁵ bunun üzerine 9 Ekim 1924 günü ihale düzenlenmesine karar verilmiştir. Hilal-i Ahmer Reisi Sabri Bey'in yazıhanesinde gerçekleşecek ihaleye ilgililerin katılması için gazeteye ilan verilmiştir.¹⁹⁶

Kırşehir ve Yozgat'ta meydana gelen 19 Nisan 1938 tarihli depremin ardından felaketzedelere yardım için Trabzon'da da bir heyet oluşturulmuştur. Valinin himayesinde, Belediye Başkanı Doktor Cemal Turfan'ın başkanlığında, Ticaret Odası Reisi, banka müdürleri, Elektrik Şirketi Müdürü, Maarif Müdürü, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu başkanlarından oluşan bu heyet 22 Nisan gününden itibaren çalışmalara başlamıştır.¹⁹⁷ Heyet, Trabzon halkından önemli ölçüde destek bulmuş, yardım edenlerin listesi Halk ve Yeni Yol gazetelerinde yer almıştır.¹⁹⁸

Bir diğer yardım faaliyeti İzmir Dikili Depremi için gerçekleştirilmiştir. 23 Eylül 1939 tarihinde meydana gelen depremde Dikili kazasının dörtte üçü harap olmuştur. Afette 42 kişi ölmüş, çok sayıda kişi yaralanmış ve 3000'den fazla kişi evsiz kalmıştır. Kızılay genel merkezi tarafından deprem bölgesine 3000 lira ve 300 çadır gönderilmiştir.¹⁹⁹ Dikili felaketzedelerine yardım için Trabzonlular da seferber olmuştur. Yeni Yol gazetesinin öncülüğünde başlatılıp

¹⁹⁴ *İstikbal*, S: 1300, 5 Teşrin -i Evvel 1340 (1924); Hilal-i Ahmer Müfettişliği, Erzurum felaketzedelerine dağıtılmak üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti genel merkezinden gönderilen 258 balya ve sandık ecza malzemesi ile çeşitli malzemelerin mavna ve hamal ücreti olan 128,5 lirayı almayarak ücretsiz nakleden ve yine daha önce gönderilen 30 ton malzemenin nakliye ücreti olan 225 liranın bir kısmını almayan gümrük Hamal ve Mavnacılar Heyetine cemiyet adına teşekkür etmiştir. *İstikbal*, S: 1306, 11 Teşrin -i Evvel 1340 (1924); *İstikbal*, S: 1328, 6 Teşrin -i Sâni 1340 (1924).

¹⁹⁵ *İstikbal*, S: 1302, 7 Teşrin -i Evvel 1340 (1924).

¹⁹⁶ *İstikbal*, S: 1304, 9 Teşrin -i Evvel 1340 (1924).

¹⁹⁷ *Halk*, S: 703, 22 Nisan 1938; Deprem nedeniyle Trabzon halkının duyduğu üzüntü vali, belediye başkanı ve Halkevi Reisleri tarafından Kırşehir ve Yozgat vilayetlerine telgrafla bildirilmiştir. *Halk*, S: 703, 22 Nisan 1938; *Yeni Yol*, S: 2484, 27 Nisan 1938.

¹⁹⁸ *Halk*, S: 703, 22 Nisan 1938; *Halk*, S: 704, 26 Nisan 1938; *Halk*, S: 705, 29 Nisan 1938; *Halk*, S: 707, 6 Mayıs 1938; *Halk*, S: 708, 11 Mayıs 1938; *Yeni Yol*, S: 2487, 7 Mayıs 1938; *Yeni Yol*, S: 2488, 11 Mayıs 1938; *Yeni Yol*, S: 2489, 14 Mayıs 1938. Bu faaliyet çerçevesinde 11 Mayıs tarihine kadar 665 lira 13 kuruş toplanmıştır. *Halk*, S: 708, 11 Mayıs 1938.

¹⁹⁹ *Yeni Yol*, S: 2627, 27 Eylül 1939.

Vali ve Parti Reisi Ruhi Ural tarafından da desteklenen kampanya için isteyenlerin Trabzon Kızılay merkezine para yatırabilecekleri ilan edilmişti. İlerleyen günlerde kampanyaya katkı sağlayanların listesi gazete sütunlarında yer almıştır.²⁰⁰ Felaketin Kızılay Haftası günlerine denk gelmesi ve ayrıca kuruma yardım konusunun basında sık sık yer alması bu konudaki duyarlılığı ve dolayısıyla bağışları arttıran ana etkidir.²⁰¹

Türkiye’de meydana gelen önemli felaketlerden biri de 26 Aralık 1939 tarihinde Erzincan merkezli meydana gelen şiddetli depremdir. Deprem başta Erzincan olmak üzere Trabzon, Tokat, Amasya, Ordu ve Giresun gibi illerde de zayıta neden olmuştur.²⁰² Trabzon’da Beşikdüzü, Tonya ve merkez Zefanos köyünden toplam 3 kişi yaşamını yitirmiş, vilayet dâhilinde 2’si ağır 3 kişi de yaralanmıştır. Özellikle Akçaabat ve Vakfıkebir kazalarında tahribata neden olan depremde bu kazalarla merkeze bağlı köylerde 101 ev tamamen, 983 ev ise kısmen yıkılmıştır.²⁰³ Erzincan depremzedelerine yardım için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhaluk Renda’nın başkanlığında bir yardım komitesi oluşturulmuştur. Komite bir beyanname yayınlarak vilayet ve kaza merkezlerinde şubeler kurulacağını belirtmiş ve bütün vatandaşları yardıma davet etmiştir.²⁰⁴ Türkiye’nin diğer şehirlerinde olduğu gibi Trabzon vilayet merkezinde de felaketzedeler için yardım komitesi oluşturulmuştur. 29 Aralık’ta faaliyete başlayan komitenin başkanı Belediye Başkanı Muammer Yarımbyık tarafından Yeni Yol gazetesinde Trabzon halkına hitaben yayınlanan beyanname Kızılay makbuzları mukabilinde toplanacak yardıma halkın iştiraki istenmiş, yardım için gereken malzemelerin listesine yer verilmiştir.²⁰⁵ Trabzon bayanları da Emine Kadri Evren başkanlığında 29 Aralık günü Halkevinde heyet oluşturarak yardım toplama faaliyetine katılmışlardır.²⁰⁶ Halkevinde 200’den fazla bayanın katıldığı toplantıda 16 komite seçilerek 40 bin lira değerinde eşyanın toplanması hedeflenmiştir.²⁰⁷ Trabzon tüccarları da Vilayet Mektupçusu Behçet Ertan

²⁰⁰Yeni Yol, S: 2629, 4 Teşrin-i Evvel 1939; Bu yardımlarda 10 Kasım 1939 tarihine kadar 393 lira 33 kuruş toplanmıştır. Yeni Yol, S: 2639, 10 Teşrinisani 1939.

²⁰¹ Yeni Yol, S: 2631, 11 Teşrin-i Evvel 1939; Yeni Yol, S: 2637, 2 İkinci Teşrin 1939; Yeni Yol, S: 2638, 4 İkinci Teşrin 1939. Hakkı Tunçay, “Hamiyet”, Yeni Yol, S: 2629, 4 İlk Teşrin 1939. Basın yoluyla bilgilendirme çalışmaları sürdürülmüş, “Kızılay’ın Yurttaşlara Hitabı” başlığı ile Kızılay Merkezinin ilanına da yer verilmiştir. Yeni Yol, S: 2630, 7 Teşrin-i Evvel 1939.

²⁰² 13 vilayette toplam 32.731 kişinin ölümüne neden olan depremde Erzincan’da 15.470, Tokat’ta 6.826, Giresun’da 1429, Amasya’da 660, Ordu’da 463 kişi hayatını kaybetmiştir. Akgün ve Uluğtekin, a.g.e., C: 2, s. 190.

²⁰³ Yeni Yol, S: 2660, 26 İkinci Kânûn 1940.

²⁰⁴ Akgün ve Uluğtekin, a.g.e., C: 2, s. 193.

²⁰⁵ Yeni Yol, S: 2653, 30 Birinci Kânûn 1939.

²⁰⁶ Halk, S: 830, 30 Birinci Kânûn 1939; Yeni Yol, S: 2657, 13 İkinci Kânûn 1940.

²⁰⁷ Bu komitelerin haricinde de Kızılay’a battaniye, yorgan gibi birçok eşya bağışlanmıştır. Yeni Yol, S: 2653, 30 Birinci Kânûn 1939.

başkanlığında toplanarak komiteler oluşturup yardım faaliyetine başlamıştır. Aynı zamanda Trabzon'da çalışan devlet memurları maaşlarından kesinti yapılması suretiyle destekte bulunmuştur.²⁰⁸ Esnaf cemiyetleri de nakdî ve aynî olmak üzere bu yardıma katılmıştır. 25.000 lira nakdî yardım toplanması tahmin edilen²⁰⁹ kampanyada ilk haftada 15.149 lira ve 12.000 parça eşya toplanmıştır.²¹⁰ Kızılay Cemiyeti idare heyeti 1940 yılının ilk günlerinde bir toplantı yaparak Trabzon Bölgesi dâhilinde bulunan felaketzedelerin yiyecek ve giyecek ihtiyacı olmadığına, toplanan yardımların Giresun ve Ordu'ya nakline karar vermiştir. Bu amaçla 11 Ocak tarihinde Giresun ve Ordu'ya 21'er balya yatacak ve giyecek malzemeleri içeren eşya sevk edilmiştir.²¹¹ Felaketzedelere yardım için 1940 yılı Ocak ayı ortalarında Ankara Kızılay genel merkezinden Trabzon Kızılay merkezine 20.000 lira aktarılmıştır. Trabzon Milli Yardım Komitesi de Ordu'ya çeşitli miktarda inşa malzemesi; Giresun'a da muhtelif yiyecek maddeleri göndermiştir.²¹² Ayrıca Vali Osman Sabri Adal'ın çalışmaları ile Ordu iline sevk edilmek üzere 10.000 çuval fındikkabuğu temin edilmiş, fakat çuval sıkıntısı nedeniyle sevkiyatta aksaklıklar yaşanmıştır. 11 Ocak akşamı CHP'de toplanan vilayet idare heyeti felaketzedeler için yapılan yardım işlerini görüşerek partiden Kızılay'a 300 lira verilmesini kararlaştırmıştır.²¹³ 20 Ocak itibarıyla Trabzon'da toplanan nakdi yardım 28.306 liraya, eşya miktarı ise 16.914 parçaya ulaşmıştır.²¹⁴ Toplanan nakdî ve aynî yardımların yanı sıra müsamereler ve kupa maçları da düzenlenip elde edilen gelirler bağışlanmıştır. Felaketzedeler menfaatine 21 Ocak 1940 Pazar günü İdmanocağı- Necmiati ve Doğanşpor- İdmangücü birinci takımları arasında iki maç yapılması kararlaştırılmıştır.²¹⁵ Halkevi Temsil Kolu 23 Ocak 1940 akşamı Yıldız Sineması'nda temsil edilecek Çoban piyesinin gelirlerini felaketzedelere bağışlamıştır.²¹⁶ Erzincan depreminde zarar gören felaketzedeler için 1940 yılı Ocak ayı sonuna kadar Trabzon merkez kazada 20.018 lira 72 kuruş nakdi yardım toplanmıştır.

²⁰⁸ *Yeniyol*, S: 2653, 30 Birinci Kânûn 1939; *Yeniyol*, S: 2654, 3 İkinci Kânûn 1940.

²⁰⁹ *Yeniyol*, S: 2653, 30 Birinci Kânûn 1939.

²¹⁰ Dağıtım merkezi olarak belirlenen Sivas'a 3 Ocak 1940 tarihi itibarıyla 10.000 lira gönderilmiştir. *Yeniyol*, S: 2654, 3 İkinci Kânûn 1940; *Halk*, S: 832, 9 İkinci Kânûn 1940; Giresun ve Ordu'ya gönderilen yardımlar dolayısıyla gelen telgraflar için bkz. *Yeniyol*, S: 2673, 13 Mart 1940; *Yeniyol*, S: 2655, 6 İkinci Kânûn 1940; *Halk*, S: 831, 4 İkinci Kânûn 1940; *Yeniyol*, S: 2655, 6 İkinci Kânûn 1940.

²¹¹ *Yeniyol*, S: 2657, 13 İkinci Kânûn 1940; *Yeniyol*, S: 2660, 26 İkinci Kânûn 1940.

²¹² *Yeniyol*, S: 2658, 17 İkinci Kânûn 1940.

²¹³ *Yeniyol*, S: 2657, 13 İkinci Kânûn 1940.

²¹⁴ *Yeniyol*, S: 2657, 13 İkinci Kânûn 1940; *Yeniyol*, S: 2660, 26 İkinci Kânûn 1940; *Yeniyol*, S: 2661, 31 İkinci Kânûn 1940; *Yeniyol*, S: 2660, 26 İkinci Kânûn 1940; *Halk*, S: 837, 9 Şubat 1940; Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 545, Ek Belge 121-2.

²¹⁵ *Yeniyol*, S: 2658, 17 İkinci Kânûn 1940; Maçlarda önemli miktarda gelir sağlanmıştır. *Yeniyol*, S: 2660, 26 İkinci Kânûn 1940.

²¹⁶ *Yeniyol*, S: 2658, 17 İkinci Kânûn 1940.

Ayrıca 1025 lira Maçka'dan, 2031 lira 37 kuruş Akçaabat'tan, 2000 lira Sürmene'den, 3285 lira Of'tan ve 1360 lira Vakfikebir'den gönderilmiştir. Böylece Trabzon'da toplanan nakdî yardım miktarı 29.720 lira 9 kuruşa ulaşmıştır.²¹⁷

Trabzon Kızılay Cemiyeti tarafından felaket bölgelerinden gelenlere nüfus esaslı ve sosyal durumu göz önünde bulundurularak eşya, yiyecek malzemesi ve nakdî yardımlar da yapılmıştır. Bunlardan Trabzon'da yerleşmek istemeyip memleketlerine gitmek isteyenlerin yol masraflarıyla iaşelerini temin eden kurum, bu şekilde yapılan yardımlarda 250 lira ile 129 parça eşya, kavurma ve tuzlu et dağıtmıştır.²¹⁸

Diğer yandan Kızılay'ın yaptığı yardım işlerinin yürütülmesi için Ankara'da Felaketzedelere Yardım Komisyonu kurulmuştur.²¹⁹ Bu komisyona bağlı olarak vilayetlerde de depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere komisyonlar teşkil edilmiştir. Trabzon'da kurulan komisyon valinin başkanlığında toplantılar yaparak vilayet dâhilinde depremden evi yıkılmış ve zarar görmüş olan felaketzedelerin evlerini yaptırmak veya tamir ettirmek, bu bölgelerden gelenlere yardımda bulunmak üzere faaliyetlerine başlamış,²²⁰ fen memurlarının bilgisine de başvurarak şehirdeki hasarlı evlerin inşaa işleri ile ilgilenmiştir.²²¹ Yomra nahiyesi ile merkeze bağlı köylerde evi yıkılanlara para dağıtılmıştır. Ayrıca depremden dolayı evi oturulamayacak durumda olanlara nakdi yardımlar yapılmıştır. Vakfikebir, Akçaabat, Maçka ve Sürmene'de hasarlı evleri tamir ettirmek veya yeniden yaptırmak için de sahiplerine para

²¹⁷ *Halk*, S: 835, 28 İkinci Kânûn 1940; Deprem nedeniyle tüm yurttan sağlanan bağış ve yardımlarla 10-11 Ocak 1940 tarihine kadar Ankara Kızılay Genel Merkezi veznesine yatırılan iane toplamı 1 milyon 384 bin 623 lira 72 kuruştur. *Yeni Yol*, S: 2657, 13 İkinci Kânûn 1940. 13 Ocak tarihi itibarıyla bu miktar 1 milyon 772 bin 705 lira 6 kuruşa ulaşmıştır. *Yeni Yol*, S: 2658, 17 İkinci Kânûn 1940.

²¹⁸ *Halk*, S: 837, 9 Şubat 1940.

²¹⁹ Felaketzedelerin iskân işleri, deprem bölgesinin ihtiyaçları, geçici inşaat işleri gibi meseleler ile ilgilenmek üzere Ankara'da da Başvekâlet Müsteşarının başkanlığında Dâhiliye, Sıhhat ve İçtimai Muavenet, Nafia müsteşarlarından ve Kızılay temsilcilerinden oluşan bir merkezî komisyon oluşturulmuştur. *Yeni Yol*, S: 2658, 17 İkinci Kânûn 1940.

²²⁰ Trabzon Felaketzedelere Yardım Komisyonu Vali Osman Sabri Adal'ın başkanlığında Belediye Reisi Mahmut Muammer Yarımbyık, Jandarmanın Alay Komutanı Tahir Baykal, CHP İdare Heyeti Reis Vekili Ali Rıza Işıl, Mektupçu Behçet Ertan, Hususi Muhasebe Müdürü Mehmet Sezer, Nafia Müdürü Arif Tansuğ, Emniyet Müdürü İhsan Güven ve Kızılay Başkanı İbrahim Okman'dan oluşmuştur. Komisyonun alt şubeleri de oluşturulmuştur. Muammer Yarımbyık başkanlığında oluşturulan tali komisyon şehirde felaket derecelerini tespit ederek gereken yardımları yapmış, Jandarmanın Alay Komutanı Tahir Baykal başkanlığındaki merkez kaza tali komisyonu da merkeze bağlı köylerle Yomra nahiyesi köyleri felaketzedelerini tespit ederek yardımları ulaştırmıştır. *Yeni Yol*, S: 2658, 17 İkinci Kânûn 1940.

²²¹ *Yeni Yol*, S: 2660, 26 İkinci Kânûn 1940.

gönderilmiştir.²²² Felaketzedelere Yardım Komisyonu Mart ayı sonuna kadar faaliyetlerine devam etmiştir.²²³

Adapazarı ve Hendek'te 1943 yılı Haziran ayında meydana gelen deprem nedeniyle de Trabzon'da felaketzedelere yardımlar toplanmıştır. Vali Vekili Rauf İnan başkanlığında Parti, Belediye, Ticaret Odası ve Kızılay başkanlarının katıldığı toplantıda bir heyet belirlenerek 2 Temmuz'dan itibaren yardım toplama çalışmalarına başlanmıştır. Yardımlar çerçevesinde Gençler Kulübü örnek bir tavır sergileyerek 100 lira bağışlamıştır.²²⁴ Temmuz ayının ilk haftasında komisyona yapılan yardımlar 1000 lirayı geçmiştir.²²⁵ Daha sonra devam eden yardımlarla elde edilen toplam 1639 lira 75 kuruş Trabzon Kızılay Cemiyeti tarafından genel merkeze gönderilmiştir.²²⁶

Havza, Osmancık ve Kastamonu'da 1943 yılında meydana gelen deprem felaketzedelerine de Trabzon Kızılay merkezinin yardım toplama konusunda önayak olması ile²²⁷ ilk günde 3000 liraya ulaşan bağış gerçekleşmiştir.²²⁸ Aynı şekilde 1 Şubat 1944 tarihinde meydana gelen Bolu depremi felaketzedeleri için partinin de desteği ile 4000 lira yardım sağlanmıştır.²²⁹

Kızılay'ın doğal afetler dışında çeşitli kazalardan dolayı mağdur olanlara yaptığı sosyal yardımları da önemli hizmetleri arasındadır. 1945 yılı şubat ayında Yomra nahiyesi Sukuna köyünde evinin yanması sonucu 2 çocuğunu ve 7 hayvanını kaybeden Ayvazoğlu Mustafa'ya 100 lira yardımda bulunulmuştur.²³⁰ Aynı şekilde 1947 yılı Ocak ayı sonlarında Moloz sahilinde boğulan dört balıkçının mağdur ailelerine yardım amacıyla 55 metre kaputbezi verilmesi kararlaştırılmıştır.²³¹ Trabzon Kızılay merkezi bazı dönemlerde nakdî yardımlarda da bulunmuştur. Örneğin 1948 yılının sonlarında nakit olarak 1852 lira yardımda bulunan cemiyet bu miktarın 350 lirasını evi yananlara,²³² 275 lirasını muhtaç veremlilere, 1.042 lira 52 kuruşunu da yoksul ailelere dağıtmıştır.²³³ 1950 yılında oldukça şiddetli geçen kış mevsimi nedeniyle bazı evlerin çatıları çökmüştür. Evleri çöken muhtaç 10 aileye 100'er lira yardımda bulunan Trabzon Kızılay merkezine daha geniş yardımlarda bulunması amacıyla Kızılay genel merkezinden 10.000 lira

²²² *Yeniyol*, S: 2661, 31 İkinci Kânûn 1940.

²²³ *Yeniyol*, S: 2677, 27 Mart 1940.

²²⁴ *Yeniyol*, S: 3001, 3 Temmuz 1943; *Yeni Halk*, S: 13, 2 Temmuz 1943.

²²⁵ *Yeniyol*, S: 3002, 7 Temmuz 1943.

²²⁶ *Yeniyol*, S: 3004, 14 Temmuz 1943.

²²⁷ *Yeni Halk*, S: 59, 14 Birinci Kânûn 1943.

²²⁸ *Yeni Halk*, S: 61, 21 Birinci Kânûn 1943; *Yeni Halk*, S: 62, 24 Birinci Kânûn 1943.

²²⁹ *BCA*, 490.01/715.443.1

²³⁰ *Halk*, S: 1185, 6 Şubat 1945.

²³¹ *Halk*, S: 1496, 28 Ocak 1947.

²³² 8 Aralık 1948 gecesi evi yanan Tos köyünden Abdioğlu Hasan Bekar evini yapmak için Kızılay tarafından 200 lira verilmesi dolayısıyla gazete ilanı ile Kızılay'a teşekkür etmiştir. *Halk*, S: 2142, 23 Aralık 1948.

²³³ *Halk*, S: 2163, 13 Ocak 1949.

gönderilmiştir. Yardımın dağıtımına Şubat ayının ilk haftasında başlanması planlanmıştır.²³⁴

c. Muhtaçlara Yapılan Yardımlar

Hilal-i Ahmer Cemiyeti savaşlarda, göç ve doğal afetlerde yardım ve desteğini insanlara ulaştıran bir kuruluş olduğu gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren sosyal yardımın toplumun özellikle muhtaç kesimlerine ulaşmasında da öncülük eden bir kuruluş olarak göze çarpmaktadır. Milli Mücadele yıllarının sıkıntılı sürecinde halka desteğini sürdüren Hilal-i Ahmer Cemiyeti Cumhuriyet'in ilanından sonra yardımlarına devam etmiştir. II. Dünya Savaşı döneminde ise birçok şehir gibi Trabzon'da da ekonomik açıdan sıkıntılı günler yaşanmış, cemiyetin muhtaçlara desteği de bu sürecin atlatılmasında önemli katkı sağlamıştır.

Cemiyetin yardımlarını muhtaçlara ulaştırmasında belli dönemler ağırlık kazanmıştır. Nitekim özellikle kış aylarında muhtaçların durumu daha çok göze çarpmakta ve bununla eşdeğer olarak cemiyetten beklentiler de artmaktaydı. Trabzon açısından bakıldığında bu sıkıntılı dönemlerde kayda değer çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Örneğin 1925 yılı kış aylarında basın yoluyla muhtaçların durumuna dikkat çekilerek kamuoyu oluşturulmaya çalışılmış ve zor geçen kış koşullarında fakir aileler için belediye ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni yardıma davet eden yazılar yayınlanmıştır. Bu süreçte yardımlar konusunda Belediye ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti birlikte hareket ederek yardım düzenlemeye karar vermiştir.²³⁵ 1928 yılında da kış mevsiminin oldukça soğuk geçmesi ve fakirlerin bu durum karşısında zorluk çekmesi üzerine cemiyet 4 Mart tarihine kadar 950 lira yardımda bulunmuştur.²³⁶

Her yıl olduğu gibi 1932 yılı kışında da fakirlerin durumu gazete yazılarına konu olmuştur. Bekir Sükûti'nin Yenyol gazetesinde “*Kış ve Fakirler*” başlığı altında yer alan yazısı fakirlerin içler acısı durumunu ortaya koyarak yardım edilmesi gerektiği yönünde ifadeler içermektedir.²³⁷ Cemiyetin yardımlarını sürdürdüğü bu dönemde fındık tüccarlarının bağısladığı 205 çuval fındikkabuğu 1932 yılı Ocak ayı başlarında mahalle muhtarlarından alınan belgelere dayalı olarak fakirlere dağıtılmış, hastaların tedavisine destek olunmuş ve ayrıca yardıma muhtaçlara 100 lira yardımda bulunulmuştur.²³⁸

²³⁴ Çaykara, S: 79, 28 Ocak 1950; Halk, S: 2510, 28 Ocak 1950; Kızılay Başkanlığı genel merkezden gönderilen 10.000 lirayı bir heyet oluşturarak mahallelere dağıtmıştır: Halk, S: 2561, 21 Mart 1950.

²³⁵ İstikbal, S: 1394, 2 Şubat 1341 (1925).

²³⁶ Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası, S: 79, 15 Mart 1928, s. 337.

²³⁷ Bekir Sükûti, “Kış ve fakirler”, Yenyol, S: 1649, 15 Kânûnsânî 1932, Bekir Sükûti, “Bir Cevabın Cevabı”, Yenyol, S: 1651, 26 Kânûnsânî 1932.

²³⁸ Selahattin Fatih, “Hilal-i Ahmer'den Cevap, Yenyol Gazetesine- Şehirde”, Yenyol, S: 1650, 20 Kânûnsânî 1932; Yenyol, S: 1668, 7 Nisan 1932.

İlerleyen yıllarda da yardımlar konusunda Kızılay'ın en önemli destekçisi tüccarlar ve şirketler olmuştur.²³⁹ Tüccarların sağladığı desteklerle 1936 yılında cemiyetin idare heyetinde görev yapan Emine Kadri Evren tarafından tespit edilen bazı ailelere 73 manto dağıtılmış, ayrıca 150 adet daha hazırlanması kararlaştırılmıştır.²⁴⁰ Yıl içinde gerçekleştirilen faaliyetlerden biri de fakir çocukların sünnet ettirilmesidir. Cemiyet 1936 yılı yazında Ordupark'ta bir gardenparti hazırlamayı ve fakir çocuklar için sünnet düğünü düzenlenmeyi amaçlamıştır. Bunun için Ordupark'ı işleten Harunlar Ticarethanesi'nin desteği alınmıştır.²⁴¹ Aynı yılın sonbaharında ise fakir ve muhtaçları tespit ederek kış aylarında kullanımlarına sunulmak üzere fındikkabuğu dağıtılmasına karar veren kurum, yardım sağlamak için Trabzon'un zengin tüccarlarına başvurmuştur. Kızılay Başkanı Trabzon'un yardımsever fabrikatörlerini bizzat ziyaret ederek bu hayır işine davet etmiştir.²⁴²

Cemiyete yardım edilmesi yönünde gazetelerde de sık sık ilanların ve haberlerin yer aldığı 1937 yılı sonbaharında okulların açılması dolayısıyla fakir öğrencilere kitap ve kalem dağıtılmış,²⁴³ ayrıca Kasım ayında 50 fakir öğrenciye yiyecek yardımı yapılmıştır.²⁴⁴ Kış mevsiminin oldukça şiddetli geçtiği 1938 yılının Şubat ve Mart aylarında başlatılan yardım faaliyetleri sonucunda çok sayıda ailenin yiyecek ve yakacak ihtiyaçları sağlanmıştır.²⁴⁵

1939 yılı 23 Nisan Bayramında 500 yoksul çocuğa giysi yardımı yapmak üzere Vali Refik Koraltan başkanlığında, Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumlarının katılımı ile bir komisyon kurularak çalışmalara başlanmıştır.²⁴⁶ Kızılay, 1939 yılı Nisan ayı sonunda Kız Ortaokulu'nda okuyan bir öğrencinin günde 60 kuruş ile prevantoryuma yatırılmasını üstlenmiştir. Ayrıca Verem Dispanserinin temin ettiği tereyağı ve yumurta tahsisatının bitmesi üzerine haftada 6,5 kilo yağ ve 390 adet yumurta bedelinin Haziran ayına kadar kurum tarafından sağlanması kararlaştırılmıştır.²⁴⁷ Şubenin yaptığı faaliyetlerden biri de sınırları bekleyen askerlere gönderdiği yardımlardır. Kızılay'ın birçok şubesinin daha önce yaptığı yardımlar gibi²⁴⁸ Trabzon Kızılay Cemiyeti de

²³⁹ *Halk*, S: 2126, 28 Mart 1936.

²⁴⁰ Mantolar önce 150 adet olarak belirlenmişse de bu sayı daha sonra 200'e çıkarılmıştır. *Halk*, S: 527, 30 Nisan 1936; *Yeni Yol*, S: 2136, 2 Mayıs 1936; *Halk*, S: 530, 11 Mayıs 1936.

²⁴¹ *Yeni Yol*, S: 2171, 19 Ağustos 1936.

²⁴² *Yeni Yol*, S: 2174, 22 Ağustos 1936; Baykal, *a.g.r.*, s. 93; *Halk*, S: 609, 20 Şubat 1937; *Yeni Yol*, S: 2315, 19 Şubat 1937.

²⁴³ *Halk*, S: 664, 2 Birinci Teşrin 1937.

²⁴⁴ *Yeni Yol*, S: 2440, 20 Teşrinisânî 1937.

²⁴⁵ *Halk*, S: 690, 4 Mart 1938; *Yeni Yol*, S: 2471, 12 Mart 1938; Cevdet Alap, "Görüşler Duyuşlar-Kızılay'ın Mesaisini Tebcil", *Yeni Yol*, S: 2471, 12 Mart 1938.

²⁴⁶ *Yeni Yol*, S: 2578, 15 Nisan 1939; *Halk*, S: 780, 18 Nisan 1939.

²⁴⁷ *Yeni Yol*, S: 2582, 29 Nisan 1939.

²⁴⁸ Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 580, Belge 139.

1940 yılı içerisinde sınırları bekleyen askerler için hediyeler toplayıp göndermiştir.²⁴⁹

Belirtildiği gibi II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı ekonomik sıkıntılardan Trabzon şehri oldukça etkilenmiştir. Halkın en temel ihtiyaçlarını temin etmede dahi zorluk çektiği bu dönemde Kızılay tarafından çeşitli dönemlerde mısır dağıtılmıştır. Kızılay genel merkezi 1940 yılında Trabzon'un da yer aldığı Karadeniz bölgesindeki birkaç vilayete 900.000 kilo mısır göndermiştir.²⁵⁰ Üçüncü Umum Müfettişliği ve valiliğin yaptığı girişimler sonucunda 1941 yılı Mayıs ayında da Kızılay genel merkezinden muhtaç köylülere verilmek üzere 300 bin kilo mısır Trabzon Kızılay merkezi emrine gönderilmiştir. Tevziat işlerini düzenlemek için Kızılay Başkanı Dr. İbrahim Okman, Ziraat Müdürü Ali Rıza Ergün, Maiyet Memuru Hilmi İnanç, Merkez Jandarma Bölük Komutanı V. Hakkı Koçak ve Yomra nahiye müdürünün yer aldığı bir heyet oluşturulmuştur.²⁵¹ Temmuz ayında gönderilen 320 bin ton mısırın 170 tonunun piyasada serbest satılması, 120 tonunun Kızılay tarafından köylüye dağıtılması ve 30 tonunun da kazalara taksim edilmesi uygun görülmüştür.²⁵² Ağustos ayında da köylüye verilmek üzere Ziraat Bankası emrine 1670 çuval mısır gönderilmiştir.²⁵³ Aynı yıl yapılan yardımlardan biri de kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle yakacak ihtiyacını karşılayacak fındikkabuğu tevziatıdır.²⁵⁴ 1942 yılında kış mevsimi oldukça çetin geçmekteydi. Bu nedenle fakirlere yardım edilmesi maksadıyla bir komisyon kurularak nakdi yardımlarda bulunulmuştur.²⁵⁵

1940'lı yıllarda özellikle açlığın önlenmesi için devletin desteği ile Kızılay tarafından sıcak yemek verilmesi amacıyla mutfaklar açılmıştır.²⁵⁶ Trabzon Kızılay Cemiyeti de 1942 yılı sonlarında bir aşevi açarak muhtaçların iye ihtiyacını temin etmek için faaliyete başlamıştı.²⁵⁷ Başlangıçta sıcak yemek dağıtılması kararlaştırılmışsa fakirlerin dağılık ve uzak mahallelerde olmasından dolayı erzak dağıtılması daha uygun görülerek bu yönde hazır-

²⁴⁹ *BCA*, 490.01/715.441.2.

²⁵⁰ Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 227.

²⁵¹ *Halk*, S: 869, 6 Mayıs 1941; Kızılay'a gönderilen 300 bin kilo mısırın 250 bin kilosu muhtaç köylüye dağıtılmıştır. *Halk*, S: 875, 27 Mayıs 1941.

²⁵² *Halk*, S: 885, 1 Temmuz 1941; Dağıtımda yaşanan aksaklıklar basında çıkan yazılarla eleştirilmiştir. *Halk*, S: 898, 15 Ağustos 1941; *Halk*, S: 899, 19 Ağustos 1941.

²⁵³ *Halk*, S: 900, 22 Ağustos 1941.

²⁵⁴ *Halk*, S: 913, 7 Birinci Teşrin 1941

²⁵⁵ *Yeniyol*, S: 2856, 17 İkinci Kânûn 1942; *Yeniyol*, S: 2859, 28 İkincikânun 1942; Kızılay Genel Merkezinin izni ile fakirlere 500 lira dağıtılması düşünülmüş, fakat ihtiyaç sahibi ailelerin tespitinden sonra bu miktar 1.500 liraya çıkarılmıştır. *Yeniyol*, S: 2856, 17 İkincikânun 1942; *BCA*, 490.01/715.443.1

²⁵⁶ Aş ocakları önce İstanbul'da, ardından İzmir, Edirne, Trabzon, Ankara, Kırklareli, Zonguldak, Sivas ve Bursa'da açılmıştır. Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 244-246; *BCA*, 490.01/715.442.1.

²⁵⁷ *Yeniyol*, S: 2943, 27 İkinciteşrin 1942.

lıklar yapılmıştır.²⁵⁸ Bir ay zarfında 1250 kişiye yiyecek ulaştıran aşevi faaliyetlerine devam ederek 5 ayda 12.836 kişiye 266 kilo zeytinyağı, 487 kilo pirinç, 27.778 kilo mısır, 3.367 kilo soğan, 27.235 kilo patates ve 5.962 kilo kavurma dağıtmıştır. Haziran ayı içinde Kızılay'ın iâşe ettiği kişi sayısı 5.598'e ulaşmıştır. Trabzon'un bu tarihteki nüfusunun yaklaşık 35.000 kişi olduğu düşünüldüğüne yapılan yardımların büyüklüğü anlaşılmaktadır.²⁵⁹ Kızılay Aşevi Eylül ayı içinde 1.487 kişiye 7.365 kilo mısır, 1.180 kilo patates, 190 kilo makarna, 205 kilo pirinç tevzi etmiştir.²⁶⁰ 1944 yılında 2000 kişiye aynı yardım sağlayan aşevi, 1945 yılında 2100 aileye yiyecek ve yakacak vererek faaliyetini genişletmiştir.

Trabzon Kızılay Cemiyeti İdare Heyeti şehirdeki ihtiyaç sahibi öğrencilere yardımlarına da devam etmiştir. 1945 yılı başlarında Trabzon'daki ilkokulları gezerek ayakkabı ihtiyacı olan muhtaç çocuklar tespit edilmişti.²⁶¹ İmal işini Ayakkabıcılar Cemiyetinin üstlendiği yardımla temin edilen 200 ayakkabı 11 Mart 1945 Pazar günü Halkevinde yapılan bir törenle Cumhuriyet, Ülkü, Kaledibi, Tevfikbey ve Boztepe okullarında öğrenim gören çocuklara dağıtılmıştır.²⁶² Aynı yılın Haziran ayında genel merkezden Trabzon Kızılay merkezine 15 sandık süt gönderilmiştir. Bunlardan 5 sandık çocuk yuvasına, geri kalanları ise veremlilere ve fakirlere dağıtılmıştır.²⁶³ 1947 yılında Halkevinin düzenlediği sünnet düğününe diğer yardım kuruluşları gibi destek olan²⁶⁴ Kızılay aynı yıl Ekim ayı içinde 62 fakir aileye 700 lira ve 8 yoksul öğrenciye 170 lira yardımda bulunmuştur. Kasım ayı içinde de fakir ailelere 780 lira ve yoksul öğrencilere 135 lira sarf etmiştir.²⁶⁵

Köylülere mısır dağıtımı önceki yıllarda olduğu gibi 1948 yılında da devam etmiştir. Mayıs ayında Samsun'dan Kızılay emrine gelen 50 ton mısırdan, daha önceden belirlenmiş listelere göre fakirlere ücretsiz olarak dağıtılmak üzere 14.900 kilosu merkeze, 3.000 kilosu Akçaabat'a, 6.000'er kilo Of, Sürmene, Vakfikebir, Çaykara ve Maçka ilçelerine ayrılmıştır.²⁶⁶ 11 Mayıs gününden itibaren başlayan mısır dağıtımı Kızılay Müfettişi²⁶⁷ tarafından bizzat idare edilerek kişi başına 6 kilo olarak belirlenmiştir.²⁶⁸

²⁵⁸ *Yeni Yol*, S: 2959, 26 İkincikânun 1943; *Halk*, S: 1042, 26 İkincikânun 1943.

²⁵⁹ *Yeni Yol*, S: 2959, 26 İkincikânun 1943; *BCA*, 490.01/715.443.1; *Yeni Halk*, S: 26, 17 Ağustos 1943.

²⁶⁰ *Yeni Halk*, S: 43, 15 Birinciteşrin 1943; *Yeni Halk*, S: 59, 14 Birincikânun 1943.

²⁶¹ *Halk*, S: 1185, 6 Şubat 1945.

²⁶² *Halk*, S: 1195, 16 Mart 1945.

²⁶³ *Halk*, S: 1225, 29 Haziran 1945.

²⁶⁴ *İnan*, S: 34-35, Ağustos- Eylül 1947, s. 31.

²⁶⁵ *Halk*, S: 1747, 15 Kasım 1947.

²⁶⁶ *Halk*, S: 1921, 10 Mayıs 1948; *Yeni Yol*, S: 3525, 6 Mayıs 1948.

²⁶⁷ Kızılay müfettişlerinden Rüçhan Ersöz Trabzon'daki dağıtım ve yardımları bizzat görmek ve denetlemek üzere Mayıs ayı başında şehre gelmiştir. *Yeni Yol*, S: 3525, 6 Mayıs 1948.

²⁶⁸ *Halk*, S: 1923, 12 Mayıs 1948; Mısır dağıtımı, belirlenmiş bir programa göre yapılmıştır. Salı günü Kavakmeydanı, Yalı, Çarşı, Pazarkapı Mahallelerine; Çarşamba günü Kemerkeya

Kızılay genel merkezi Trabzon ilinin ihtiyacı için Mayıs ayı içinde yeniden 50 ton mısır gönderme kararı almıştı.²⁶⁹ Temmuz ayında yapılan mısır dağıtımı kişi başına 3 kilo olarak tespit edilmiştir.²⁷⁰ Muhtaç ailelere dağıtılmak üzere 1949 yılında genel merkezden Trabzon Kızılay emrine 50 ton mısır sevk edilmiştir.²⁷¹ Hazırlanan listelere göre Of ilçesine bağlı Şerah köyüne 2.970, Of Kaymakamlığı emrine 9.444, Of'ta tespit edilmiş yoksullara 1.330, Maçka'ya 1.357, Akçaabat'a 1.907, Sürmene'ye 2.506, Yomra bucağına 2.848, Hospalavrak köyüne 33 ve merkeze 4.712 kilo mısır dağıtılmıştır. Geriye kalan 23 ton mısırın da en kısa sürede dağıtılması için hazırlıklara devam edilmiştir.²⁷²

Genel Merkez, 1949 yılı kış mevsiminin çok çetin geçmesi sebebiyle yardıma muhtaç ailelere verilmek üzere Trabzon Kızılay merkezine 2.500 lira göndermişti. İbrahim Okman başkanlığında oluşturulan 6 kişilik bir heyet tarafından yardıma muhtaç aileler tespit edilerek dağıtım için bir program belirlenmiştir.²⁷³

4. Kızılay Haftası Kutlamaları

Cemiyetin etkinliklerinden biri de Kızılay Haftası kutlamalarıdır. Üye yazılma işlerinin yoğun yürütüldüğü haftada önemli ölçüde gelir elde edilmiştir. Bu yöndeki etkinliklerden biri Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 50. yılı kuruluş yıldönümü olan 1927 yılında gerçekleşmiştir. Şube merkezlerinde çeşitli etkinliklerle kutlanan hafta dolayısıyla Trabzon Hilal-i Ahmer merkezi de 23 Aralık 1927 tarihinde bir program gerçekleştirmiştir. Devlet memurları, il kumandanı, belediye üyeleri, Tayyare Cemiyeti, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Türk Ocağı başkan ve üyeleri ile spor kulüplerinden oluşan birer heyet, eşraf ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti üyelerinin katıldığı kutlamalar Türk bayrağı ve cemiyetin bayrakları ile süslenmiş olan Cumhuriyet Halk Fırkası binası salonunda yapılmıştır. Programda Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti başkanı tarafından cemiyetin kuruluşu ve yaptığı faaliyetler hakkında bir konuşma yapılmıştır.²⁷⁴

1930'lu yıllarda oldukça önem verilen ve üye yazma işlemlerinin de etkin bir şekilde sürdürüldüğü faaliyetler kapsamında kutlamalar geniş bir programla gerçekleşmiştir.²⁷⁵

Ortahisar, Cumhuriyet, Yenicuma, İsmetpaşa, Perşembe Hızır Bey, İskenderpaşa, Gazipaşa, Erdoğdu, Yeni Cuma 1 Nolu Çömlekçi, 2 Nolu Çömlekçi ve Bahçecik Mahallelerine dağıtım yapılmaktaydı. *Yeniyol*, S: 3532, 13 Mayıs 1948.

²⁶⁹ *Halk*, S: 1925, 14 Mayıs 1948.

²⁷⁰ *Halk*, S: 1985, 13 Temmuz 1948.

²⁷¹ *Halk*, S: 2230, 22 Mart 1949.

²⁷² *Halk*, S: 2263, 29 Nisan 1949.

²⁷³ *Halk*, S: 2196, 15 Şubat 1949.

²⁷⁴ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 77, 1 Kânûnsânî 1928, s. 233- 234.

²⁷⁵ *Yeniyol*, S: 2041, 5 Haziran 1935; *Yeniyol*, S: 2042, 8 Haziran 1935; *Halk*, S: 434, 10 Haziran 1935; *Yeniyol*, S: 2153, 2 Temmuz 1936; *Yeniyol*, S: 2193, 14 Eylül 1936; *Halk*, S:

Cemiyet 1940 yılında üçer kişilik heyetler oluşturularak Trabzon'un 5 bölgesinde üye yazma faaliyeti başlatmıştır.²⁷⁶Kızılay genel merkezi, 1942 yılı Kızılay Haftasının bütün yurttan aynı anda yapılması amacıyla şubelere birer talimat göndermiştir.²⁷⁷Bunu üzerine idare heyeti etkinlikler için program hazırlamıştır.²⁷⁸ 1943 yılı Kızılay Haftası nedeniyle Cumhuriyet Bayramının birinci gününden itibaren seçilen komiteler üye kaydedip aşevi için yardım toplamıştır. Ayrıca memurlar ve subayların da Kızılay'a üye yazılmaları konusunda valilik ve komutanlık tarafından tavsiyelerde bulunulmuştur.²⁷⁹29 Ekim 1947 tarihinde başlayıp 5 Kasım gününe kadar devam eden Kızılay Haftasında vatandaşların üye yazılmaları ile bağışlar toplanmıştır.²⁸⁰

5. Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Şubeleri ve Faaliyetleri

Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Trabzon'un kaza ve nahiyelerinde de şubeleri oluşturulmuştur. Milli Mücadele yıllarında başlayan bu teşkilatlanma zaman zaman kesintilere uğrasa da kısa sürede yeniden başlatılmıştır. Bu şubelerin kaza ve nahiyelerde gösterdikleri faaliyetler sosyal yardımın muhtaçlara ulaştırılmasında etkili olmuştur.

a. Akçaabat Şubesi

Akçaabat Şubesi 1921 yılında açılmış²⁸¹ olup Cumhuriyet'in ilk yıllarında oldukça aktif bir şekilde çalışmıştır. 1924 yılının ilk aylarında topladığı 13.705 kuruş yardımı Trabzon Hilal-i Ahmer veznesine teslim eden şube, böylece diğer kazalara örnek teşkil etmiştir.²⁸²Akçaabat Şubesi 1924 yılında toplanan bağışlardan 120 lirayı,²⁸³ 1925 yılında 1.220 kuruşu,²⁸⁴ 1926 yılında 8.450 kuruşu²⁸⁵ ve 1927 yılında elde ettiği 17.145 kuruş gelirin 10.423 kuruşunu genel merkeze göndermiştir.²⁸⁶

663, 29 Eylül 1937;*Yeni Yol*, S: 2530, 15 İkinciteşrin 1938;*Yeni Yol*, S: 2630, 7 Birinciteşrin 1939;*Yeni Yol*, S: 2631, 11 Birinciteşrin 1939.

²⁷⁶ *Yeni Yol*, S: 2734, 15 Birinciteşrin 1940.

²⁷⁷ Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 296.

²⁷⁸ *Halk*, S: 1014, 2 İlkteşrin 1942.

²⁷⁹ *Yeni Yol*, S: 3030, 29 Birinci Teşrin 1943,*Yeni Halk*, S: 46, 26 Birinci Teşrin 1943.

²⁸⁰ *Halk*, S: 1730, 29 Ekim 1947; *Halk*, S: 1750, 18 Kasım 1947; *Halk*, S: 1751, 19 Kasım 1947; *Halk*, S: 1753, 21 Kasım 1947; *Halk*, S: 1761, 29 Kasım 1947; *Halk*, S: 1763, 1 Aralık 1947; *Halk*, S: 1773, 11 Aralık 1947.

²⁸¹ KA, Kutu: 160, Belge: 84

²⁸² *İstikbal*, S: 1156, 1 Nisan 1340 (1924).

²⁸³ Murat Uluğtekin ve M. Gül Uluğtekin, *a.g.e.*, s. 370.

²⁸⁴ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1926 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1925 (1341) Senesine Ait Rapor*, s. 112.

²⁸⁵ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1927 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1926 Senesine Ait Rapor*, s 107-108.

²⁸⁶ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1928 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1927 Senesi İcraatına Ait Rapor*, s. 60.

1941 yılında kurumun idare heyetinde başkan Ahmet Başaran, Hüsni Pir, Kadir Selçuk, Osman Piyale, Remzi Şener ve Sabri Ersöz görev almıştır.²⁸⁷ 1944 yılında 161 üyeye sahip olan şubenin başkanı Ahmet Başaran'dır. İdare heyetinde yer alan diğer üyeler ise Kadir Selçuk, Remzi Şener, Osman Piyale, Bekir Timurcu, Kemal Turhan ve Zeki Sezgin'dir.²⁸⁸

b. Araklı Şubesi

Sürmene'ye bağlı Araklı nahiyesinde 24 Mart 1927 tarihinde açılan Hilal-i Ahmer Şubesinin başkanı Yusuf Bey, veznedarı ise Sait Bey'dir. 1928 yılında teftiş edilen şubenin bu tarihte 28 üyesi bulunmaktaydı.²⁸⁹ Araklı Şubesinin gerçekleştirdiği dikkat çekici faaliyetlerden biri 1928 İzmir Depremi için topladığı 3.290 kuruşluk yardımdır.²⁹⁰ 1930 yılında faaliyetlerine devam eden şube aynı yıl teftiş edilmiştir.²⁹¹

c. Arsin Şubesi

Trabzon Kızılay Cemiyeti'nin Arsin Şubesi 10 Ağustos 1936 Pazartesi günü törenle açılmıştır. Törende Kızılay'ın faaliyetleri hakkında başkan Cemal Karahan tarafından bilgi verilmiş, üye kaydının ardından yapılan idare heyeti seçiminde başkanlığa Halil Canoğlu, veznedarlığa Halil Yılmaz ve kâtipliğe Yakup Özer seçilmiştir. Halkevi bandosunun da katıldığı açılış töreninde şube için yaptırılan Kızılay Bayrağı Cemal Karahan tarafından şube başkanına verilmiştir.²⁹²

d. Çaykara (Kadahor) Şubesi

Kadahor (Çaykara) şubesi 9 Mart 1927 tarihinde açılmıştır.²⁹³ Şube 3 Mart 1927 tarihinden 30 Haziran 1927 tarihine kadar matbu mükabulünde 6.190 kuruş ianat, 5.420 kuruş aidat, 1.450 kuruş çiçek günü hasılatı ve 300 kuruşu pul hasılatı olmak üzere 13.260 kuruş gelir elde etmiş, bunun 5.983 kuruşu genel merkeze gönderilmiş, 877 idare masrafı olmak üzere 6.850 kuruş sarf edilmiştir.²⁹⁴ 1928 yılında teftiş edilen bu şubenin 69 üyesi bulunmaktaydı.²⁹⁵

²⁸⁷ BCA, 490.01/277.1109.2.

²⁸⁸ BCA, 490.01/595.57.8.

²⁸⁹ KA, Kutu: 154, Belge: 74.

²⁹⁰ KA, Kutu: 307, Belge 102, 19 Temmuz 1928. 31 Mart 1928 tarihinde meydana gelen İzmir-Torbalı depremi için bölgeye Türkiye'nin birçok yerinden yardımlar gönderilmiştir. Bu konuda bir çalışma için bkz. Melih Tinal, "1928 Torbalı (İzmir) Depremi", *Turkish Studies*, 4(8), Sonbahar, 2009, s. 2229-2243.

²⁹¹ KA, Kutu: 1429, Belge: 18.

²⁹² *Halk*, S: 557, 13 Ağustos 1936; *Yeniyol*, S: 2166, 12 Ağustos 1936.

²⁹³ KA, Kutu: 1429, Belge: 14.

²⁹⁴ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 72, 15 Ağustos 1927, s. 517.

²⁹⁵ KA, Kutu: 1429, Belge: 14.

e. Maçka Şubesi

Maçka Şubesi 1921 yılında açılmıştır.²⁹⁶ Milli Mücadele yıllarından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar oldukça aktif çalışan şube çeşitli yardımlar toplayarak genel merkeze göndermiştir. Maçka yardımseverleri 1921 yılı Temmuz ayında Hilal-i Ahmer'e 15.000 kuruş yardımda bulunmuştur.²⁹⁷ Şube 1922 yılından 31 Aralık 1926 tarihine kadar 11.560 kuruşu makbuz mukabilinde, 28.578 kuruşu makbuz haricinde ianat, 924 kuruşu çiçek hasılatı olmak üzere 41.062 kuruş gelir elde etmiştir. Bu miktarın 19.642 kuruşu genel merkeze sevk edilmiştir. Ayrıca 1.000 kuruşu muhtaçlara dağıtılmış ve 735 kuruşu idare masrafı olarak sarf edilmiştir.²⁹⁸ Maçka şubesi 1923 yılında genel merkeze 50 lira göndermiştir.²⁹⁹

Maçka Şubesi 1924 yılında Rumeli'den gelen muhacirler için başlatılan yardım faaliyeti kapsamında ahalinin bağışladığı 5.018 kuruşu genel merkeze aktaran³⁰⁰ şube 1925 yılında 924 kuruşu,³⁰¹ 1926 yılında 2.785 kuruşu göndermiştir.³⁰² 1927 yılında faaliyetlerine devam eden şube³⁰³ 1928 yılında üye taahhüdât belgeleri tükendiği için genel merkezden 100'er adet 52 cilt belge gönderilmesini talep etmiştir.³⁰⁴ 1928 yılında oldukça aktif çalışan şube Hilal-i Ahmer mecmuasının satışından elde ettiği 300 kuruşu genel merkeze ulaştırmış,³⁰⁵ çeşitli değerdeki toplam 1.250 adet şefkat pulundan 977'sinin satışını gerçekleştirmiştir.³⁰⁶ Çeşitli yıllarda teftiş edilen şubenin faaliyetleri, 1927 yılı başında Hilal-i Ahmer Müfettişi Mustafa Bey,³⁰⁷ 1928 ve 1929 yıllarında ise Mazlum Bey tarafından incelenmiştir.³⁰⁸

1929 yılında 62 üyesi bulunan şubenin bu dönemde idare heyeti; Başkan Feridun Bey, veznedar Halil Bey ve kâtip Ömer Bey'den; 1930 yılında başkan Feridun Bey, veznedar Ömer Bey, kâtip İhsan Bey'den; 1931 yılında başkan Feridun Bey, Veznedar Ömer Bey ve kâtip Haydar Bey'den oluşmuştur.³⁰⁹

²⁹⁶ KA, Kutu: 160, Belge: 84

²⁹⁷ *İstikbal*, S: 359, 20 Temmuz 1337 (1921).

²⁹⁸ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 67, 15 Mart 1927, s. 276.

²⁹⁹ Murat Uluğtekin ve M. Gül Uluğtekin, *a.g.e.*, s. 374.

³⁰⁰ KA, Kutu: 158, Belge: 187.2, 1 Kanun-ı Evvel 1339 (1923); KA, Kutu: 983, Belge: 13, 20 Kânûnîsânî 1340 (1924).

³⁰¹ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1926 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1925 (1341) Senesine Ait Rapor*, s. 112.

³⁰² *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1927 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1926 Senesine Ait Rapor*, s 107-108.

³⁰³ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1928 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1927 Senesi İcraatına Ait Rapor*, s. 60.

³⁰⁴ KA, Kutu: 1467, Belge: 5, 26 Ağustos 1928.

³⁰⁵ KA, Kutu: 192, Belge: 27, 7 Ağustos 1928.

³⁰⁶ KA, Kutu: 1467, Belge: 13.

³⁰⁷ KA, Kutu: 210, Belge: 249.

³⁰⁸ KA, Kutu: 1236, Belge: 157.

³⁰⁹ KA, Kutu: 1236, Belge: 157; KA, Kutu:1236, Belge: 120.

Gelir elde etmek için çeşitli faaliyetler yürüten Maçka Hilal-i Ahmer Şubesinin 31 Mayıs 1935 Cuma günü çekilmek üzere hazırladığı piyango, biletlerin büyük kısmının satılamaması üzerine 30 Ağustos 1935 Cuma gününe ertelenmiştir.³¹⁰

1941 yılında Asım Karadeniz başkanlığında oluşturulan idare heyetinde Tursun Çak, Nihat Erkivanç, Rahmi Çelik, Tevfik Öztekin, Cemal Eyüboğlu, Vahit İnal ve Osman Alıkan görev almıştır.³¹¹ Maçka şubesinin 1941 yılında gelir elde etme faaliyetlerinden biri düzenlediği temsillerdir. Kaza gençleri yılbaşı tatilinde Kızılay yararına olmak üzere kaymakam ve parti başkanının desteği ile “Şeriye Mahkemeleri” ve “İstiklal” piyeslerini temsil etmek üzere hazırlanmıştır.³¹² 1944 tarihinde 353 üyeye sahip olan şubenin bu tarihte görev alan idare heyeti başkan Müftü Salih Ayar, üyeler Salim Bahçekapı, Musa Turan, Osman Algan, Tevfik Öztekin, Sırmel Ökten ve Dursun Çak’tan oluşmuştur.³¹³

f. Of Şubesi

Of Şubesi ilk olarak 1921 yılında açılmıştır.³¹⁴ Faaliyetlerine bir süre ara verdikten sonra 12 Kasım 1922 tarihinde yeniden oluşturulmuştur.³¹⁵

Kuruluşundan itibaren elde ettiği gelirlerden önemli bir kısmını genel merkeze gönderen Of Şubesi 1921 yılından 31 Aralık 1926 tarihine kadar matbu makbuz mukabilinde 15.600 kuruş ianat, bunun dışında da 7.960 kuruş olmak üzere 23.560 kuruş gelir elde etmiştir. Bu miktarın 17.800 kuruşunu genel merkeze gönderilmiş, 1.007 kuruşu muhtaçlara yardım için dağıtılmış ve 807 kuruş idare masraflarına harcanmıştır. Böylece toplam gider 19.614 kuruş olarak gerçekleşmiştir.³¹⁶

1927 yılında 47.092 kuruş gelir elde edilmiş, bu miktarın 38.500 kuruşu merkeze gönderilmiştir.³¹⁷ Bu gelirin bir kısmı 1 Nisan 1927 tarihinden 30 Haziran 1927 tarihine kadar elde edilen miktarlardır. Buna göre söz konusu dönem içerisinde matbu makbuz mukabilinde 4.350 kuruş, matbu makbuz olmayan aidat 3.629 kuruş, aidat 3.150 kuruş, müsamere hasılatı 1.000 kuruş, çiçek günü hasılatı 1.409 kuruş ve pul hasılatı 6.175 kuruş olmak üzere toplam 19.713 kuruş olan gelirlerin 21.000 kuruşu genel merkeze gönderilmiş, 1.423

³¹⁰ *Yeniyol*, S: 2038, 30 Mayıs 1935.

³¹¹ *BCA*, 490.01/277.1109.2.

³¹² *Halk*, S: 934, 23 İkkânun 1941.

³¹³ *BCA*, 490.01/595.57.8.

³¹⁴ *KA*, Kutu: 160, Belge: 84.

³¹⁵ *KA*, Kutu: 1236, Belge: 119.

³¹⁶ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 67, 15 Mart 1927, s. 277; *KA*, Kutu: 1279, Belge: 28.1, 13 Kanun-ı Evvel 1339 (13 Aralık 1923); Of şubesi 1924 yılında genel merkeze 7682 kuruş göndermiştir. Murat Uluğtekin ve M. Gül Uluğtekin, *a.g.e.*, s. 369.

³¹⁷ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1928 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1927 Senesi İcraatına Ait Rapor*, s. 60.

kuruş idare masraflarına; 425 kuruş pul tabiyesi olmak üzere toplam 22.847 kuruş giderlere harcanmıştır.³¹⁸ Of Şubesi 1 Ekim 1927-31 Aralık 1928 tarihleri arasında makbuz mukabilinde 860 kuruş; ayrıca 1.750 kuruş ianat sağlamış, 6.900 kuruşu aidat ve 1.950 kuruşu pul hasılatı olmak üzere 11.460 kuruş gelir elde etmiştir. Bu miktardan 8.400 kuruşu genel merkeze ulaştırılmıştır.³¹⁹

1928 yılında teftiş edilen şubenin 197 üyesi bulunmaktaydı. Bu dönemde idare heyetinde başkan Dr. Yusuf Ziya Bey, Veznedar Mustafa Bey ve Kâtip Ali Efendi yer almıştır.³²⁰ 1929 yılında aynı idare heyetinin görev yaptığı şubenin 62 üyesi bulunuyordu. 1930 yılında başkan Numan Sabit Bey, Veznedar Fikri Bey, Kâtip Abdurrahman Sırrı Bey'den; 1931 yılında başkan M. Salih Efendi, Veznedar İsmail Efendi ve Kâtip Hakkı Efendi'den oluşan idare heyetleri görev yapmıştır. Şube 1927, 1928, 1929 ve 1931 yıllarında teftiş edilmiştir.³²¹

Cemiyetin 1941 yılı idare heyeti Başkan Sabri Baysal, üyeler Mustafa Sarıca, Mahmut Tokmakçı, Kazım Üstündağ, Ahmet Saral, Şahmeran Taka ve Kemal Abdik'ten oluşmuştur.³²²

1944 yılında 77 üyesi bulunan Of şubesinin başkanı Dr. Sabri Baysal, üyeler İbrahim Ergül, Hasan Talay, Kemal Alp, Tahsin Bıyıklı, Muzaffer Vargı, Sadettin Yener ve Kazım Üstündağ'dır.³²³ Of Kızılay Kurumu 1948 yılı Mayıs ayında 34 fakir öğrenciye giysi yardımı yapmıştır.³²⁴

Of merkezi dışında kazanın çeşitli nahiye ve köylerinde de Hilal-i Ahmer şubeleri açılmıştır. Of Şubesi 1927 yılı başında açılacak olan köy şubelerine ait çeşitli evrakları genel merkezden talep etmiştir. Genel merkez de Of, Kondi, Kadahor ve Hayrat şubelerine kâğıt, zarf, çeşitli makbuz ve defterlerden oluşan malzemeleri göndermiştir.³²⁵ Bu şubelerden Hayrat köy şubesi 1 Mart 1927 tarihinde kurulmuştur. 1928 yılında teftiş edilen şubenin 39 üyesi bulunuyordu.³²⁶ Kondi köyü şubesi 9 Mart 1927 tarihinde açılmıştır. 1928 yılında 27 üyesi bulunan şube aynı yıl teftiş edilmiştir.³²⁷

g. Sürmene Şubesi

Hilal-i Ahmer Sürmene Şubesi 1921 yılında açılmıştır.³²⁸ Şube 1924 yılında 12 lira,³²⁹ 1925 yılında 39.475 kuruş³³⁰ ve 1926 yılında 3.768 kuruşu

³¹⁸ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 72, 15 Ağustos 1927, s. 517.

³¹⁹ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, S: 79, 15 Mart 1928, s. 344.

³²⁰ KA, Kutu: 1236, Belge: 4.

³²¹ KA, Kutu: 1236, Belge: 119.

³²² BCA, 490.01/277.1109.2.

³²³ BCA, 490.01/595.57.8.

³²⁴ *Halk*, S:1923, 12 Mayıs 1948.

³²⁵ KA, Kutu: 648, Belge: 24, 16 Kânûnsânî 1927.

³²⁶ KA, Kutu: 1429, Belge: 15.

³²⁷ KA, Kutu: 1429, Belge: 16.

³²⁸ KA, Kutu: 209, Belge: 50.

genel merkeze göndermiştir.³³¹ 1 Ocak 1927-30 Haziran 1927 tarihleri arasında matbu makbuz mukabilinde 2.610 kuruş ianat, 11.200 kuruş matbu makbuz olmayan ianat, 4.800 kuruş aidat ve 11.070 kuruş pul hasılatı sağlamıştır. Bu miktardan 10.000 kuruşu merkeze gönderilmiştir.³³² 1927 yılının tamamında ise 47.577 kuruş gelir elde edilmiş, bu miktarın 16.362 kuruşu genel merkeze ulaştırılmıştır.³³³

1929 yılında 115 üyesi bulunan şube 1927, 1928, 1931 ve 1932 yıllarında teftiş edilmiştir. 1930-1932 yılları arasında şubenin başkanı Mustafa Bey'dir. 1930 yılında Veznedar Aziz Bey, 1931 yılında Hakkı Bey'dir.³³⁴

1941 yılı idare heyeti başkan Ali Rıza Çebi, üyeler Ömer Özen, Mehmet Alioğlu, Mahmut Kefeli, Hasan Kulaç, Emine Özdemir, Mustafa Seymen ve Arif Sunar'dan oluşmuştur.³³⁵ 1944 yılında 304 üye sayısına ulaşmış olan şubenin idare heyeti reisi Mustafa Seymen, üyeler Mahmut Kefeli, Ali Rıza Çebi, Mehmet Alioğlu, Yakup Özdoğan, Hasan Kırallı ve Süleyman Sürmen'dir.³³⁶

Sürmene'ye bağlı Mahmo köyü şubesi ise 24 Mart 1927 tarihinde açılmıştır. 1928 yılında teftiş edilen şubenin 74 üyesi bulunmaktaydı. Şube 1930 yılında teftiş edilmiştir.³³⁷

h. Tonya Şubesi

1928 yılında faaliyette olduğu anlaşılan fakat açılış tarihi belirlenemeyen Tonya nahiyesi şubesi aynı yıl teftiş edilen şubelerdendir.³³⁸

i. Vakfıkebir Şubesi

Hilal-i Ahmer Vakfıkebir Şubesi 1921 yılında açılmıştır.³³⁹ Faaliyetleri kesintiye uğradıktan sonra 1923 yılında yeniden açılan şube, 1 Ocak 1921- 31 Aralık 1926 tarihine kadar 25.420 kuruşu matbu makbuz mukabilinde ianat ve 891 kuruş çiçek hasılatı sağlayarak 26.311 kuruş gelir elde etmiştir. Bu miktarın 18.035 kuruşu genel merkeze gönderilmiş, 65 kuruşu ise idare masrafı

³²⁹ Murat Uluğtekin ve M. Gül Uluğtekin, *a.g.e.*, s. 369.

³³⁰ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1926 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1925 (1341) Senesine Ait Rapor*, s. 112.

³³¹ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1927 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1926 Senesine Ait Rapor*, s. 107-108.

³³² *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, 15 Eylül 1927, S: 73, s. 76.

³³³ *Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1928 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1927 Senesi İcraatına Ait Rapor*, s. 60.

³³⁴ KA, Kutu: 209, Belge: 50.

³³⁵ BCA, 490.01/277.1109.2.

³³⁶ BCA, 490.01/595.57.8.

³³⁷ KA, Kutu: 1429, Belge: 17.

³³⁸ KA, Kutu: 154, Belge: 74.

³³⁹ KA, Kutu: 160, Belge: 84.

olarak harcanmıştır.³⁴⁰ Vakfikebir şubesi 1927,³⁴¹ 1928 ve 1929 yıllarında teftiş edilmiştir. 1929 yılında 92 üyesi olan şubenin başkanı Mehmet Bey, kâtip Hasan Bey'dir.³⁴²

1941 yılında idare heyetinde başkan Reşat Zaloğlu, üyeler Avni Şirin, Şefik Deniz, Osman Dilek, Galip Aygün ve Şevket Gürdal yer almıştır.³⁴³ 1944 yılında 800 üyesi bulunan şubenin başkanı Doktor Reşat Zaloğlu, üyeler Harun Sağlam, Sait Zaman, Yusuf Gürdal ve Yusuf Tahmaz'dır.³⁴⁴

j. Yomra Şubesi

1928 yılında faaliyette olan Yomra nahiyesi şubesi aynı yıl teftiş edilmiştir.³⁴⁵ 22 Aralık 1929 tarihinde de teftiş edilen şubenin idare heyeti başkanı Mesut Bey, veznedar Hasan Efendi ve kâtip Faik Efendi'dir.³⁴⁶ Daha sonra faaliyetlerine ara veren şube, 10 Ağustos 1936 tarihinde yeniden açılmıştır.³⁴⁷ Açılış töreninde Trabzon Kızılay Cemiyeti başkanı Cemal Karahan tarafından kurumun faaliyetleri hakkında bilgi verildikten sonra üye kaydı yapılmıştır. Yapılan seçimle Yomra şubesi idare heyeti başkanlığına İbrahim Şen getirilmiştir.³⁴⁸

6. Kızılay Gençlik Derneği

Hilal- i Ahmer genel merkezinin bir şubesi olarak açılan ve ayrı bir yönetmeliği olmayan Kızılay Gençlik Derneği çeşitli ülkelerdeki Gençlik Salib-i Ahmerleri örnek alınarak kurulmuş ve 23 Mayıs 1933 tarihinde çalışmaya başlamıştır. Hilal-i Ahmer Gençlik Cemiyeti nizamnamenin 137. maddesi gereğince ilk, orta, lise ve dengi okullarda Gençlik Heyetleri açmak üzere öğrenciler için oluşturulmuştur.³⁴⁹

Trabzon'da bu şubelerin oluşturulmasında Kızılay Gençlik Kurumu Müfettişi Eczacı İlyas Sami Kuntel'in 1945 yılı Şubat ayında şehre gelmesi etkili olmuştur. Kuntel okullarda derneğin kurulması yönünde karar alınmasına önyak olmuştur. Öncelikle ilkokul başöğretmenleri 4 Şubat 1945 tarihinde toplanarak 5 kişilik idare heyetini seçmişlerdir. Heyetin, ilköğretim

³⁴⁰ *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası*, No: 67, 15 Mart 1927, s. 275.

³⁴¹ *KA*, Kutu: 210, Belge: 249.

³⁴² *KA*, Kutu: 209, Belge: 29.

³⁴³ *BCA*, 490.01/277.1109.2.

³⁴⁴ *BCA*, 490.01/595.57.8.

³⁴⁵ *KA*, Kutu: 154, Belge: 74.

³⁴⁶ *KA*, Kutu: 1237, Belge: 55.

³⁴⁷ Yomra ve Arsin Şubeleri aynı tarihte açılmıştır. Bu şubelerin açılışında Trabzon Kızılay Cemiyeti Başkanı Cemal Karahan'ın gayretleri etkili olmuştur. *Yeniyol*, S: 2166, 12 Ağustos 1936.

³⁴⁸ *Halk*, S: 557, 13 Ağustos 1936; *Yeniyol*, S: 2166, 12 Ağustos 1936.

³⁴⁹ Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 314-315.

seferberliğini sağlamak, ilk ve ortaokul yardım çalışmalarını daha planlı olarak düzenlemek gibi görevleri bulunmaktaydı.³⁵⁰

Kısa süre sonra faaliyete başlayan Trabzon Kızılay Gençlik Derneği tarafından hasılatı Trabzon'daki okullarda öğrenim gören fakir öğrencilerin giyecek ihtiyaçlarına sarf edilmek amacıyla 1 Nisan 1945 tarihinde başlamak üzere kupa maçları düzenlenmiştir. Maçlara İdmanocağı, İdmangücü, Trabzon Gençlik, Doğangencilik ve Ticaret Lisesi Sporyurdu katılmıştır.³⁵¹ Cumhuriyet Bayramında da yine aynı amaçla şehirdeki futbol takımları arasında kupa maçları yapılmıştır.³⁵²

Kızılay'ın Trabzon için bir faaliyeti de öğrenci kampı kurmak olmuştur.³⁵³ 1946 yılı yazında kurulması planlanan kampa çeşitli okullarda bulunan *verem hastalığına yatkın, zayıf bünyeli öğrencilerin* ücretsiz olarak alınması, bunun dışında talep edenlerin ise 45 lira vererek katılabilecekleri ilan edilmiştir. Soğuksu ve Zefanoz bölgeleri kamp bölgesi olarak uygun bulunmuş, doktorların ve öğretmenlerin gözetimi altında iki ay devam edecek şekilde planlanmıştır.³⁵⁴

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde başlayan dernekleşme süreci dikkate alındığında 1868 yılında kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyeti en köklü cemiyetler arasındadır. Cemiyetin yeniden yapılandırıldığı II. Meşrutiyet yıllarında Trabzon şubesi de aktif olarak faaliyetlerine başlamıştır. I. Dünya Savaşı ve Rus işgali döneminde kesintiye uğrayanbu faaliyetler kurtuluşun hemen ardından yeniden başlatılmıştır.

Cemiyet Milli Mücadele yıllarından itibaren teşkilatlanmasını sürdürdüğü gibi çeşitli yollarla elde ettiği gelirleri ihtiyaç sahiplerinin kullanımına sunmuştur. Milli Mücadele Dönemi'nde Trabzon Şubesinin gerçekleştirdiği faaliyetler ile toplanan iane miktarları düşünüldüğünde şehrin Rus işgaline uğramış olması ve yaşanan muhacirliğe rağmen önemli miktarda gelir sağlanması dikkate değer bir durum olarak göze çarpmaktadır. İdari çalışmalarını gayret içerisinde sürdüren Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyeti Cumhuriyetin ilk yıllarında muhtaçlara, doğal afetlerde zarar görenlere elini uzatarak devlete önemli ölçüde destek olmuştur. Cemiyetin üstlendiği sorumluluk ve katkılar

³⁵⁰ *Halk*, S: 1185, 6 Şubat 1945.

³⁵¹ *Halk*, S: 1197, 23 Mart 1945; *Halk*, S: 1209, 4 Mayıs 1945.

³⁵² *Yeni Yol*, S: 3228, 27 Ekim 1945; *Yeni Yol*, S: 3229, 3 Kasım 1945.

³⁵³ Gençlik kamplarının ilk örnekleri İstanbul'da çeşitli plajlarda açılmıştır. Fakir aile çocuklarının hizmetine sunulan ve maddî yükünü tüccar ve yardımseverlerin üstlendiği kamplarda çocuklar tatil imkânına kavuşmuştur. Kızılay kamplarının ilki 1936 tarihinde Hereke'de açılmıştır. Daha sonra Ankara, İzmir ve Adana gibi şehirlerde öğrenci kampları kurulmuştur. Akgün ve Uluğtekin, *a.g.e.*, C: 2, s. 322-325.

³⁵⁴ Nesip Yağmurdereli, "Düşünceden Düşünceye", *Yeni Yol*, S: 3240, 15 Aralık 1945.

sayesinde II. Dünya Savaşı yıllarında da muhtaçların daha çok korunması sağlanmıştır.

Trabzon Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin üye aidatları ve çeşitli satışlardan elde ettiği gelirlerinin yanı sıra yardımseverlerin bağışları da önemli bir yekûn oluşturmuştur. Cemiyete verilen maddi desteklerde tüccarların katkısı kuşkusuz en fazla olanıdır. Nitekim şehrin ileri gelen ailelerine mensup tüccar üyelerin hemen her dönemde cemiyetin idare heyetinde yer alması bu desteği arttıran unsurlardandır. Ayrıca doktor, öğretmen ve memur gibi eğitim seviyesi yüksek ve saygınlığı bulunan idare heyeti üyelerinin bulunması da cemiyetin etkili faaliyetler yürütmesinde önemli rol oynamıştır. Bunun yanı sıra idare heyeti üyelerinin birkaç dönem üst üste göreve devam etmesi de verimlilik ve sürekliliği sağlamıştır.

İncelediğimiz dönem içerisinde ve özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında Kızılay'a yüklenen misyon dolayısıyla Trabzon basınında çok sayıda yazı kaleme alınmıştır. Cemiyetin muhtaçlara mümkün olduğunca fazla el uzatması amacıyla Trabzon halkına çağrı niteliğinde olan bu yazılar toplumsal bilinç oluşturmada etkili olmuştur. Bununla birlikte doğal afetlerde de halkın kenetlendiği ve felaketzedelere yardımda bulunmak için varını yoğunu ortaya koyarak cemiyete destek olduğu görülmektedir.

Cemiyetin merkez şubesinin yanı sıra kaza ve nahiyelerde açılan şubeleri de önemli miktarda gelir elde etmiştir. Ayrıca Kızılay Gençlik Derneği kurularak okullarda da sosyal yardımlaşma amaçlı çalışmalar yapılmış, böylelikle sosyal yardım faaliyetlerinin toplumun en küçük birimlerine kadar yayılması sağlanmıştır.

KAYNAKLAR

1-Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Kızılay Arşivi

2-Gazete ve dergiler

Akşam

Hâkimiyet-i Milliye

Halk

İleri

İnan

İstikbal

Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası

Reklam

Trabzon

Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası

Vakit

Yeni Halk
Yeniyol

3-Kitaplar ve Makaleler

ADA, Hüsnü, *Osmanlı Devleti'nin Hizmetinde İlk Modern Osmanlı Sivil Toplum Örgütü: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868-1911)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2011.

AKGÜN, Seçil Karal-ULUĞTEKİN, Murat, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, Kızılay Yay.,Ankara 2000.

ARI, Kemal, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Yaşanan Göç Olayları ve Sağlık Hizmetleri”, *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938), Bildiriler (6-9 Kasım 2007)*, İzmir, 2009, ss. 105-113.

ARSLAN ORAN, Nebahat, “Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Çalışmalarından Bazı Kesitler”, *Atatürk Dergisi*,C:4, S:2, Erzurum 2004, ss. 219-236.

BAŞKAYA, Muzaffer, “1929 Of- Sürmene Felaketi ve Bölgeye Etkileri”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 18, Trabzon 2015, ss. 177-196.

BAYKAL, Tahir, “Bir Jandarma Subayının Gözünden 1937 Yılında Trabzon”, *Yayınlanmamış Rapor*, Trabzon 1937.

CHP Trabzon Vilayeti 1941-1942 Yılları Kongresi Açılış Nutku ve Çalışma Raporu, 1942.

ÇAPA, Mesut- ÇİÇEK, Rahmi, *Yirminci Yüzyılın Başlarında Trabzon'da Yaşam*, Serander Yay., Trabzon 2004.

ÇAPA, Mesut, *Kızılay (Hilal-i Ahmer Cemiyeti) (1914-1925)*,Kızılay Yay.,Ankara 2009.

-----, “Balkan Savaşı'nda Kızılay (Osmanlı Hilal-i Ahmer) Cemiyeti”, *OTAM*, S:1, 1989, s. 89-115.

-----, “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Kızılay Heyeti'nin Trabzon Vilayetindeki Çalışma ve Gözlemleri”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 17, 2014, ss.101-112.

-----, “Mübadele'de Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyetinin Rolü”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:10, 2001, ss. 29-56.

-----, “Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C: 2, S:5, 1990, ss. 49-84.

1335 (1919) Senesinde Müneakid Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisi Heyet-i Muhteremesine Takdim Edilen 1330-1334 Senelerine Aid Merkez-i Umumi Raporu, İstanbul 1335.

1341 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen (1339-1340) İki Senelik Devreye Ait Rapor, İstanbul 1341.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Ankara Heyet-i Murahhasası Türkiye Büyük Millet Meclisinin Teşekkülünden Sakarya Zaferine Kadar İcraat Raporu, 23 Nisan 1336-23 Eylül 1337, İstanbul 1338.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1329-1331 Salnamesi, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1331.

ÖKSÜZ, Hikmet, *Batı Trakya Türkleri*, Karam Yay., Çorum 2007.

ÖKSÜZ, Hikmet- USTA, Veysel, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu- Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi*, Serander Yay., Trabzon 2008.

ÖZEL, Sabahattin, *Milli Mücadelede Trabzon*, TTK Yay., Ankara 1991.

TARAKÇIOĞLU, Mustafa Reşit, *Trabzon'un Yakın Tarihi*, Karadeniz Üniversitesi Yay., Trabzon 1986.

TINAL, Melih, "1928 Torbalı (İzmir) Depremi", *Turkish Studies*, C:4, S:8, Sonbahar, 2009, s. 2229-2243.

Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi Tarafından 1339 senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen Rapor (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor, İstanbul 1339, s. 185.

Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1926 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1925 (1341) Senesine Ait Rapor, İstanbul 1926.

Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1927 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1926 Senesine Ait Rapor, İstanbul 1927.

Türkiye Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi Tarafından 1928 Senesi Hilal-i Ahmer Meclis-i Umumisine Takdim Edilen 1927 Senesi İcraatına Ait Rapor, İstanbul 1928.

ULUĞTEKİN, Murat-ULUĞTEKİN, M. Gül, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Kızılay Yay., Ankara 2013.

Trabzon Belediye Meclisi Zabıtları (TBMZ), 15. İnikad, 11 Mayıs 1935.

PULATHANELİ, Arslan, "Geçmişten Günümüze Trabzon'da Sinemalar", *Trabzon*, S:2, Aralık 1988, ss.36-44.